

SVOBODNA MISEL

GLASILO SLOV. SEKCIJE SVOBODNE MISLI

Uredništvo in upravnništvo Praga-Vinograd, Češko.
 :: Izhaja vsak mesec in stane 2:50 K. ::

Koledar svobodomislecev.

(Vinotok.)

- 1 T r. 1817 laški zgodovinar Eug. Alberi.
- 2 S r. 1839 slikar Hans Thoma.
- 3 Č u. 1884 slikar Hans Makart.
- 4 P 1648 Švedje pred Prago.
- 5 S 1813 Franc. na ljublj. gradu kapitulirajo.
- 6 N 1905 avstr. zb. se izjavi za spl. vol. prav.
- 7 P 1871 požar Chicaga.
- 8 T u. 1803 laški pesnik Vittorio Alfieri.
- 9 S r. 1813 laški komponist Giuseppe Verdi;
- 10 Č r. 1846 danski pesnik H. Drachman.
- 11 P 1794 poljski revol. Kosciuszko ujet.
- 12 S 1414 Jan Hus nastopi pot v Kostnico.
- 13 N u. 1424 Jan Žižka iz Trocnova.
- 14 P 1809 Schönbrunnski mir, zač. kr. Ilirije.
- 15 T r. 1844 S. Gregorčič; r. Nietzsche.
- 16 S u. 1630 astr. Kepler.
- 17 Č 1793 obglavlj. kralj. Marija Antoinetta.
- 18 P r. 1757 Réaumur; u. 1869 S. Jenko.
- 19 S 1813 kon. 3dn. „bitke narod.“ p. Lipskem.
- 20 N u. 1855 slikar Matevž Langus.
- 21 P 1862 revolucija na Grškem.
- 22 T r. 1811 komponist in pianist Fran Liszt.
- 23 S r. 1851 franc. diplomat Camille Barrère.
- 24 Č 1795 zadnja delitev Poljske.
- 25 P 1878 atentat na špan. kralja Alfonza VII.
- 26 S r. 1759 J. Danton.
- 27 N r. 1728 potov. okoli sveta James Cook;
- 28 P r. 1835 Simon Jenko.
- 29 T u. 1783 filoz. in matem. franc. Alembert.
- 30 S 1870 pariško ljudstvo zavzame rotovž.
- 31 Č r. 1817 češki pol. in. žurn. K. Havlíček Bor.

Navodila.

Svobodomisleci, zaupniki ustanavljajte krajevne organizacije! Snujte kjer je le mogoče skupine „Svobodne Misli“!

Naše zaupnike prosimo, da nam po možnosti pošiljajo poročila o svobodomiselnem gibanju po posameznih krajih naše domovine. Zato bo odslej naprej namenjena posebna rubrika našega lista našim prijateljem dopisnikom, ki naj prispevajo z malimi dopisi naši propagandi. Na delo svobodomisleci! Naj naš prvi zaupni sestanek, ki je tako krasno uspel ne ostane brez uspehov, ampak nasprotno ojači naše vrste in razširi propagando Svobodne Misli med Slovenci!

Ona društva, čitalnice in organizacije, ki niso samo napredne ampak tudi protiklerikalne, protikatoliške, protirimske ter nočejo veljati le po imenu kot svobodomiselne ampak dejansko delovati proti katolicizmu, naj se priglasijo našemu uredništvu, da bo mogoče osnovati zvezo svobodomiselnih slovenskih društev, katera bi lahko začela uspešno delo proti cerkvi in njenim organom. Slovenija mora dobiti protirimsko lice. Proč s krinkami bojazljivosti, hinavstva in bogomoljstva! Začnimo odkriti boj proti krščanstvu, da zmaga Svobodna Misel!

Pripravljalni odbor za organizacijo svobodomislecev prosi vse one udeležnike, ki so se pri zaupnem shodu priglasili zaupnikom s tem, da so odobrili stavljeno resolucijo, da ne pozabijo svoje moralne dolžnosti in kolikor mogoče prispevajo k naši organizaciji, katera se mora v teku enega leta izvesti. Tudi naj agitirajo za razširjenje našega glasila. Vsi dopisi tičejoči se organizacije naj se dopošiljajo uredništvu.

Legitimacije. Vse dosedaj izdane legitimacije (barvane) veljajo za osrednjo organizacijo. Ako se kje osnuje krajevna skupina Svobodne Misli je samo ob sebi umevno, da velja ista na zahtevo legitimiranega tudi za dotično krajevno skupino. Vse one somišljenike, ki za prejete legitimacije še niso poslali 1-20 K, naj blagovolijo storiti čim preje. Oni pa, ki so je že vplačali, toda še ne prejeli, naj povedo, kam se jih ima doposlati.

Odznaki. Odznaki svobodomislecev se naročajo pri uredništvu „Svobodne Misli“ ter stanejo s poštnino vred 80 h. Somišljeniki naročujte jih, ter nosite vidno znamenje protikatoličanstva!

Pripravljalni osrednji organizačni odbor.

SVOBODNA MISEL.

Glasilo slov. sekcije Svobodne Misli.

Uredništvo in upravljanje PRAGA-VINOGRADI, Češko.
Izhaja vsak mesec in stane 250 K.

Prvi zaupni sestanek Svobodne Misli v Ljubljani.

Svobodomiselná ideja zadobiva vedno več tal in samo naravno je, da se je začelo živahnejše svobodomiselnó gibanje tudi med Slovenci.

Leto in pol je že tega, kar je svobodomiselnemu gibanju gladila pot „Svobodna Misel“, organ slovenske sekcije svobodnih misliteljev. Njeno delo ni ostalo brez uspeha in od lista se je prestopilo k organiziranju slovenskih svobodomislecev.

Razume se, da to klerikalce boli, ker se jim to pot oznanuje ne političen boj, ki ga vodijo naše napredne stranke, ampak odkrit kulturni boj.

Svobodna Misel je kulturna organizacija, kjer se združujejo na skupno delo vsi sloji, od priprostega delavca, organiziranega v socialno-demokratskih vrstah, do buržuazije in znanstvenikov, od izobraževalnih društev do vsakovrstnih naprednih organizacij. Svobodomisleci pravijo: Vsak, kdor se odkrito priznava nasprotnikom katolicizma, kdor si hoče stvariti svetovni nazor, ki odgovarja znanstvu in razumu, je naš sodelavec.

Klerikalci se bijejo na prsi, trdeč, da verujejo resnično v svoje nauke in malike, dasi ni dvoma, da je to le pretveza in hlinba. Svobodomisleci priznavajo odkrito, jasno in odločno to, da ne verujejo v katoliško malikovanje, da so odločni protiklerikalci, protikatoličani!

Koliko pristašev in sodelavcev na protiverskem, protirimskem polju ima „Svobodna Misel“ na Slovenskem, priča jasno prvi zaupni sestanek slovenskih svobodomislecev, ki se je vršil v ponedeljek, 7 sept. v prostorih „Narodnega doma“.

Vzpričo bojzljivosti in neodločnosti napram klerikalizmu, so bili svobodomisleci pripravljeni na malo udeležbo, toda naravnost presenečeni so morali biti sklicatelji, ko se je na njihov poziv odzvalo nad 100 udeležencev iz vseh slovenskih dežel. Za prvi in zaupni sestanek vsekakor znatno število! Odzvalo se je slovensko ženstvo, po svojem ženskem izobraževalnem društvu, narodno-radikalno in napredno svobodomiselnó dijaštvo po svojih zastopnikih. Zastopana je bila nabrežinska čitalnica, da ne omenimo še uglednih obmejnih slovenskih narodnih delavcev, učiteljev, učiteljic, trgovcev itd.

Shod je otvoril g. Lotrič, nakar se je izvolilo predsedstvo, in sicer gg.: Berce, Gruden, Lotrič, I. Novak in Zalar.

Predsednik g. Zalar je pozdravi zborovalce na sledeči način: „Jako pomembno je, da so slovenski svobodomiselniki sklicali svoj prvi shod v letu, ko obhajamo jubilej Primoža Trubarja. S tem naj bo nekako označeno, da hočemo delovati v tistem smislu, v katerem je začela delovati slovenska reformacija, to je delati za to, da se osvobodi slovenski narod duševno in kulturno od tistih, ki so ga zaslužnili in ga še vedno drže na svoji vrvi. Ni dolgo temu, ko so slovenski svobodomiselniki stopili na površje. Lansko leto so začeli izdajati svoje glasilo, in po tako kratkem času se nas je zbrala tako lepa družba, da se posvetujemo a nadaljnih korakih, se tesneje organizujemo, da zavzamemo stališče k sodobnim vprašanjem in nadaljujemo započeto delo. Iskreno pozdravljam vse skupaj in prehajam k dnevnemu redu.

Na programu so bili referati, tičejoči se svobodomiselnega gibanja in organizacije „Svobodne Misli“:

I.

Razvoj modernega življenjskega nazora.

(Poroča Lah).

Chamberlain pravi v svojem delu „Grundlagen des 19. Jahrhunderts“, da se je življenjski nazor današnjega človeka izpremenil z izpremembo nazora o svetovnem sistemu: kar je bilo prej središče kroga, je postalo sedaj naenkrat negotovo gorišče — elipse.

Bilo je to vedno tako. Stari Grk si je v svoji naivni domišljiji predstavljal zemljo kot veliko ploščo, ki plava na vodi, nad njo je raspeto trdno nebo, na katerega so pritrjene zvezde in bog solnce — Apollo vstaja vsak dan v spremstvu Aurore iz daljnega morja, prevozi neba obok in zvečer zatone zopet v vodo. Ko je grška veda napredovala, je kmalu prevladal Ptolomejsko-aristotelški nazor, da je zemlja okrogla in da se nebesna telesa sučejo v krogih. Ta nazor je od Grkov sprejela tudi katoliška cerkev — saj je bil Aristotel njen filozof — in ga je z vsemi njegovimi napakami branila in branila do konca 18. stoletja. Fantazija srednjeveškega človeka pa je spopolnila ta svetovni nazor s svojimi bajkami, prav tako, kakor je stari Grk poleg nebesnih teles poznal še druga sebi bližja božanstva. Srednjeveški človek si je torej sfantaziral svoj svet nekako tako: na sredi sveta je zemlja, ustvarjena od boga v sedmih dnevih, nad njo so nebesa, kjer kraljuje en Bog in sveta Trojica, okrog boga so kori angeljev in potem zbori svetnikov. Ako pogledate sliko, ki vam predstavlja ta nebesa, vidite, kako se vse to vrsti — v krogih. Sredi zemlje je Jeruzalem s Kalvarijo, pod njo vrata v peklo i. t. d.

Sploh srednjeveški človek je vse koncentriral: en Bog je, en papež, en cesar. Ako pogledate srednjeveško sliko, vidite, kako si je

znal srednjeveški človek predstavljati vse na enem kupu. Skratka: srednjeveški človek je bil velik otrok z naivno fantazijo.

Tudi mi danes koncentriramo, toda vedo oz. pridobitve vede. Smo kritični — ne vsprejmemo vsega, kar si želi naša fantazija. Izbiramo med dobrim in slabim. Srednjeveški človek je bil izboren pesnik: zložil si je svoje bajke. In kakor naivna babica pripoveduje bajko kot resnico, tako je cerkev učila svoj nauk. Postavila pa je tudi strašila za nepokorne otroke, kar moderna vzgoja odklanja. Otrok si koncentrira cel svet na svojo vas. Tam za prvimi gorami, kjer pade nebo na zemljo se zanj konča svet, — kar je tam v daljavi, to je bajka, ki si jo zasanja po svoje. Ravnotako je bila srednjeveškemu človeku zemlja najvažnejši in največji del svetovja, ki ji služijo vsa druga nebeška telesa in jo je posvetil sam božji sin s svojim prihodom. Okrog te zemlje si je uvrstil vse drugo v krogih: mislil si je celo več krogov nebes. In kakor dete, sedeče na griču nad vasjo zahrepeni tja v daljavo, kjer se mu kaže nova neznana zemlja, tako je zahrepenel veliki srednjeveški otrok iz te doline solz v oni blaženi svet nad zvezdami, ki si ga je bil izmislil — sam.

Tradicija sama je utrdila v človeku vse te predstave o svetu in svetovju — cerkev pa jih je sprejela kot svete resnice. Pomislite sedaj, kako neprijetno je vzbudilo iz sanj tega srednjeveškega otroka ono gibanje, ki mu pravimo renesansa. Kako je zabolelo sanjajočo otroško dušo, ko so se začeli oglašati glasovi, ki so govorili proti vsem onim lepim bajkam. In ob jednom je prišla reformacija, ki je ustno izročilo in vse one tradicije, ki jih je imelo človeštvo onega časa nekako za svojo poezijo, zavrgla in dvignila evangelij iz starih razvalin. Zamajala so se tla pod družbo onega časa — krogi so razpadali. Naenkrat so se začuli glasovi, da je zemlja mala kroglja, ki se jo lahko obide in da se ne vrti solnce okoli nje, ampak ona okoli solнца. Nikomur iz nas ni neznano, s kakim strahom je skušal Kopernik spraviti to resnico v svet in koliko mučenikov je bilo treba, predno je kat. cerkev koncem 18. stol. pripoznala to znanstveno resnico. Ako niso bili v Rimu naivni, bili so zvití dovolj, da so se stavili proti vedi, ki je prinesla nov nazor o svetovnem sistemu, kajti s tem se je izpremenil tudi življenski nazor.

Ako se zemlja suče okoli solнца, potem je to zvezda, kot so druge zvezde, potem ni cel svet samo nji na čast narejen, ampak ona je samo mal del svetovja in življenje na nji je naraven pojav, ker bi sicer svetovje ne imelo smisla. To so bile nujne posledice, kakor hitro je Galillei dokazal svoj: e pur si muove. In glejte: od takrat se je začel boj vede s cerkvijo: kajti v novem svetovnem sistemu ni bilo več prostora za peklo in nebesa, veda je posegla v svet, kjer je bil dozdej svet bajk.

Mislite si otroka, ki odide v oni daljni svet, kjer je zanj ležala nekdanj čarobna deveta dežela: pride tja in svet je tak, kakor ga je zrl nekdanj doma okoli sebe. Bajka je izginila.

Naravno je, da se je ta prehod v Evropi vršil počasi. Počasi je prehajalo v ljudstvo, kar je bilo zdavnaj kot znanstvena resnica znano v višjih krogih. In našli so se ljudje, celo odlični misleci, ki so po srednjeveškem načinu hoteli imeti dvojno resnico: eno za višji in eno za nižji svet; eno za učenjaka, eno za kmeta. Zakaj? Zato, ker je izprememba življenjskega nazora nujno nosila seboj tudi izpremembo družalnega nazora. Izpremenilo se je torej — namreč v človeški znanosti — razmerje zemlje do solca — s tem razmerje človeka do Boga pa tudi človeka do človeka. V tem obstoji boj naše dobe.

Francoski enciklopedisti so bili prvi, ki so iz novega svetovnega nazora naravnost izvajali svoje posledice. Socijalne in kulturne razmere pa takrat še daleko niso bile take, da bi bile mogle prenesti oni hitri preobrat, ki se je bil izvršil v vedi. Zato je sledila revolucija. V tej prehodni dobi je bil človek kakor zaljubljen fant — stepel se je za vsako malenkost. Bil je to prehod družbe, ki je še napol sanjala v mladih bajkah, napol pa prehajala že v ono zrelo dobo, ki je za narode napočila z l. 1848. Ako pogledamo vse one grozne brezsmiselne boje, ki so pokrili Evropo od 30letne vojne sem, vidimo sliko onega človeka, ki se bojuje, samo da se bojuje in bojuje se menda prav zato, da sploh pozabi, zakaj se bojuje.

Med tem — ko so se reševala važna življenjska vprašanja v gorenjih sferah človeške družbe, živela je nižja masa svoje romantično, boja, krvi in bajk polno življenje. Koncem 18. stol. pa je prosvitljeni absolutizem imel zgraditi most čez prepad, ki je dozdej ločil t. zv. višjo in nižjo družbo. Nižja masa se je v krvavi revoluciji in v francoskih vojskah nekako izpametovala — ni hotela več prelivati krvi za kratek čas in za druge. Kakor da se je iztreznil oni fant, ki je pohajkoval po svetu brez cilja, in trpel drugim za kratek čas.

Ob enem se je prerodila veda in na narodnih tleh je vzrastla šola. Tu se je začelo delo, ki mu pravimo: vzgoja ljudstva. Počasi je šlo toda zmagalo je. Iztreznjena nižja masa je sama zahrepenela navzgor, kakor resen mož želi imeti več izobrazbe in imetja. Nastala je gospodarska konkurenca, ki je pospeševala šolstvo, vedo in iznajdbe.

Kakor mlad gospodar začne skrbeti pred vsem za svoj dom, tako se ob začetku 19. stol. vzbude narodi in začno skrbeti vsak zase. S tem je začela rasti narodna kultura, ki je omogočila delo svetovni kulturi in napredku. Konkurenca med narodi je vedla k probujanju in zavedanju ljudstva, narodi so se začeli osamosvojevati. Stare zastarele forme držav niso mogle zadostovati probujenemu ljudstvu, prišel je konstitucionalizem. Družba je začela skrbeti sama zase in se je čim dalje manj brigala „za črte, za bogove nad oblaki:“

Še enkrat si je hotel zasaujati, še enkrat poleteti v svet bogov, toda to že ni bila pobožna molitev, udanega srca, ampak vsklik razdvojene duše, ki je z nekakim obupom zrla na realno življenje.

V začetku 19. stol. je v umetnosti zavladovala romantika. Fausti, Kajni, Demoni in junaki mitičnih in polznanih zgodovinskih dob so se pojavili v umetnosti. Le poglejte to razdvojenost, ki vam sije iz teh junakov. Celo Slovenci smo imeli svojega Örtomira. Tako grozo je občutila romantična duša te dobe pred onim neizmernim svetom, ki ga je dan za dnem odkrivala veda, da je zatrepetala in se vrnila iz kratkih dvomov zopet k bogu.

Še enkrat je hotela zasaujati še enkrat biti mlada otročja-Bila je kakor zaspanec v jutru, ko sanja v sanjah najlepše reči. Do neba je pohitela razdvojena duša, premotrila je daljavo od pekla do nebes. Idealistična filozofija je prevladala po celi Evropi. Največji pesniki romantiki se oglašajo. Toda ni bilo več časa za sanje in bajke. Glejte, ta romantik z razdvojeno dušo, nezadovoljen z reelnim življenjem je šel delat revolucijo. Bilo je vse to, kakor velikanški vzdih človeštva . . .

Svet je postajal reelen, čim dalje reelnejši. Proti romantiki je šla zmerna protisila. Razvoj. V filozofiji je zavladoval materijalizem, v umetnosti realizem. Resni mož, kakršen je človek te dobe, mora prenesti življenje tako kakršno je in tudi s svetom se mora zadovoljiti, s svetom brez nebes. Tu so nastopili Strauss, Stirner, Büchner, Feuerbach etc. v umetnosti pa se pojavijo Zola, Dostojevski, Tolstoj etc. Toda življenje je vedno samo prehod: kakor se je iz srednjeveškega sveta dvignilo več držav, kakor se je v državah pojavilo več narodov tako je poslej naenkrat iz naroda začel rasti človek. Človek je postal sam sebi najbližji. „Razvili smo se iz nižjih v višje,“ je trdil Darwin in Nietzsche mu je pridejal: če je tako potem: je iz tega kar je zdaj mogoče še nekaj več, mi smo prehod k nadčloveku. In poslej je zavladoval neomejeni individualizem na celi črti. Le pomislite, kako izpremembo je prinesla seboj umetnost.

Ne zunanji dogodljaji, ne dolgovezne historije so to, kar umetnost danes zanima ampak človek, njega notranje kraljestvo. Človek se je poglobil vase, vase je šel iskat resnice.

Tu smo danes. Tako je prešel človek v razvoju svoje faze: v srednjem veku je bil to otrok, ki je veroval, sanjal in molil. Bil je sposoben za vse igrače in detali so z njim, kar so hoteli. Če se je komu zasanjalo o Jeruzalemu, je bilo mogoče dvigniti cele vojske, ki so šle na vzhod za negotovimi sanjami. Toda počasi je vzrastel ta otrok in v njem se je vzbudila mladeniška sila. Obplul je zemljo, odkril nove svetove in pojavila se je v njem odločnost, ki je bila zmožna resnega boja. Fant je začel kaditi in piti in veselil ga je boj.

Veroval ni, ampak tudi resno ni mislil o takih stvareh. Še je bil igrača v rokah drugih, kakor so to pogosto mladi ljudje. Renesansa je sicer pokazala ideal velikega človeka, toda preteklo je še nekaj stoletij predno se mu je mogel človek približati. Šele iz krvave francoske revolucije je prišel — mož. 19. stol. je še le rodilo sredstva, ki so bila zmožna dvigniti človeka v resno razumno bitje. Ta človek je začel prevdarjati, misliti, sam je začel posegati

v razmere okoli sebe. In šele tu ga je bilo mogoče osvoboditi od starih razvad, predsodkov in drugih zastarelih verig, ki jih je človek s časom vlekel seboj.

Ta človek je pogledal v svojo zgodovino nazaj in je videl, kako ji bil prej mlad in naiven, kako so ga motili z raznimi bajkami in kako so ga pogosto zlorabljali. Zazdel se je sam sebi, kot bogat mlad dedič, ki so mu postavili varuhe in ga goljufali v njegovi nevednosti.

Ne rečemo, da bi bilo dobro, da je začel gospodariti sam, malopridnežev je vedno mnogo in če bi ga ne bil prevaril eden, bil bi ga kdo drug, toda mladeniču je bilo treba pametne vzgoje, da bi stal trdno, kot svoboden gospodar — in te ni bilo; kajti mislilo se je: čim dalj bo neveden, tem bolje za nas. — Toda ko je iz mladeniča na vsak način po zakonih narode postal mož, tu je sam zapodil svoje varuhe in obračunal z njimi.

Kajti stopil je v življenje, kjer vlada veda in umetnost, kjer govori knjiga in časopis, kjer se hitro menjajo misli in tu je po lastni razsodnosti kmalu spoznal, kako in kaj je z njim.

Ta silni in resni človek, ki ga je rodilo bogato in kipeče 19. stol. je tudi dvignil v svoji samozavesti jasno luč, ki se imenuje „Svobodna Misel“, in je poklical v svoj krog vse brate, ki počasi prehajajo iz kroga svoje mladosti v resnejšo dobo. Pomislite na vse one osvoboditve, ki jih je človeštvu prineslo 19. stol. in razumeli bodete zakaj je človek spoznal, da mu je s telesno svobodo treba pridobiti tudi duševno svobodo. Kakor hitro je izginil nekdanji rob, ki je od njegovih žuljev živel duhovski in posvetni gospod, moral je izginiti tudi duševni suženj, ki je sam v sebi našel svojo misel, svojo vero, svoje prepričanje. In če smo danes po vseh pravih humanitete telesno svobodni, zakaj bi ne bilo duševne svobode! In tu dela S. M. prehod v novo dobo. Pred vsem in najbolj zastarelo je naše versko življenje in pod cerkvenim pritiskom najbolj trpi razvijajoča se kultura narodov. Zato je predvsem v to tmo posvetila S. M. Imejmo boga, toda ne na oltarju, kakor pagani, ampak v srečju svojem. Čas je, da dozorimo za to. Država je bila zmožna preosnove in izpremembe, cerkev je ni zmožna, zato gredo in pojdego narodi preko nje. Ako se trdi, da je cerkev večna, vprašam vas, kaj je na svetu večnega; par tisočletij vstrajati v razmerah, ki so bile v Evropi, še ni nikako poročstvo za večnost. In pomislimo, kaj nam kaže nedogledna bodočnost s to hitro množejo se kulturo. Že danes, ko smo šele v začetku, vidimo pri narodih, ki so dozoreli, propad konfesij. In pomislimo na te izpremembe. Kaka je bila veda pred dobrimi 100 leti! Jezuitska, nekritična.

Samostojna misel si ni upala na dan. Jezuit Balbin je n. pr. takrat popolnoma lahko napisal zgodovinsko bajko kot resnico o sv. Janezu Nepomuku. Naš največji učenjak tedanje dobe Marko Pohlín je n. pr. pisal „Kranjsko kroniko“. Začel je s stvarjenjem sveta, in je prišel k nesreči do l. 54. po Kr. torej je pisal o času, ko Kranjcev tu niti bilo ni. In on je popolnoma kot učenjak lahko

zapisal, da se je v Platonovem grobu na prsih našla tablica z napisom: Verujem v Jezusa Kristusa porojenega iz Marije device. Ali jednako o sinu Noetovem Jefu, da se je našel njegov grob, in v njem napis, da veruje v Jezusa odrešenika in Marijo Mater-devico.

Rekli boste: To niso bili pravi učenjaki in podobne stvari se pišejo tudi danes o raznih čudežih. Res. Toda taki gorostasni nesmisli danes niso mogoči in tudi svetnikov se ne more meni nič tebi nič delati. Kritična veda danes očistuje vse strani življenja od starih primesi in nova teologija, kakor nam dokazuje pojav modernistov stopa na isto pot. Pomislimo pa dalje, da danes veda ni zaprta med štiri stene univerz, ampak da se popularizira.

Časopisi, revije, brošure, javna predavanja, shodi, vse to nese uspehe znanstvenega napredka med ljudstvo s čimer izginja propad med učenimi in neučenimi sloji. Znanstveni boj se danes ne omejuje na vseučilišča, ampak je javen, javne polemike bistrijo misel in čistijo pojme. Pomislimo na vse iznajdbe 19. stol., s katerimi se hitro množi razširjanje vede in umetnosti. Kam so narastle literature v enem samem stoletju! In z ljudsko izobrazbo postaja tako svetovna kultura delež naroda. Dalje pomislimo na šolo, ki jo danes uživamo v vedno večji meri in popolnosti. Dobrih 40 let imamo šole šolskega življenja in kaj bo nudila šola čez 100 let! Reči moramo — spolnil se je čas in spolniti ga moramo mi, da zidamo boljšo bodočnost.

Smo še v prehodu. Klerikalizem drži še številne mase ljudstva v rokah in se bori z vsemi silami, da zapreči nadaljni razvoj, ki nosi seboj neizogibni propad klerikalizma. Z žalostjo moramo priznati, da je ravno velika množina našega naroda še v zvestih rimskih rokah. Priznamo li da je napredek edina rešitev naroda, da je razvoj nujna posledica dela, da bodočnost uresniči ideal svobodnega človeka, ako se zavedamo svoje človeške in narodne dolžnosti, potem si moramo mi, ki smo stopili med prvimi v svetovni krog, ki ima namen osvobodjenje človeštva, podati roke in iti na delo. Tako se bo pomnožilo naše življenje in imeli bomo zavest, da smo delovali za vzvišen ideal človeštva. In upajmo, da pride čas, ko bo med duševno osvobodjene narode s ponosom stopil, tudi mali zasužnjeni naš narod.

II.

Naša organizacija in bodoče delo.

(Poroča Lotrič.)

Gibanje S. M. v širšem pomenu ni nikak nov pojav v zgodovini človeštva; tu vedno lahko zasledujemo boj novih nazorov z zastarelimi. Gibanje S. M. v tem smislu je že tako staro kot razvoj misli same. Prešlo pa je to gibanje razne faze razvoja; vedno je odgovarjalo kulturno-socijalnim potrebam dotične dobe. Preživele institucije so razpadale, na njih razvalinah pa vstajale nove.

Zgodovina tega razvoja je zajedno pripoved v gibanju S. M., ki nam poroča o napredku človeškega razuma; ta neprestano išče resnico, pobija predsodke temelječe na bajkah in skuša potegniti ljudstvo iz močvirja vraž in nevednosti.

Mi vidimo veden boj napredka z reakcijo. To je boj S. M. za resnico, po kateri stremi človeško pokolenje, za katero se žene in katero skuša doseči.

Čisto sistematičen boj proti vsaki reakciji, naj se pojavi že na kateremkoli polju, pa se je pričel s tem, da so pred 29 leti prvi možje tedajne Evrope ustanovili v Bruselju mednarodno organizacijo, katere glavna naloga je braniti svobodo mišljenja in se boriti za slobodo vesti.

To je organizacija S. M., ki z vzgojevalnim in izobraževalnim delovanjem skuša doseči, da bi se ljudstvo otreslo vraž in predsvakov ter se tako vedno bolj in bolj približevalo resnici, na katere temelju naj si vredi svoje življenje, da bo lepo, prijetno in človeka vredno.

Da bi se pa to novodobno gibanje S. M. zamoglo plodonosno razvijati in vveljavljati svoje ideje ne le v vedi, ampak tudi v gospodarstvu, politiki umetnosti, vseh narodov, ustanovljena je ta zveza na mednarodnem temelju, tako da se čut bratstva razširja med svobodomisleci vseh narodov. Organizacija z tako dalekosežnimi cilji, mora biti na mednarodni podlagi, ako hoče doseči faktičnih vspehov.

Svobodo si je treba priboriti in pridobljeno ohraniti. Ker so pa tisti, ki slobodo teptajo mednarodno združeni, da tem lažje izvršujejo vrakovrstno nasilje nad ljudmi, je čisto naravno, da so tisti ki se bojujejo proti nasilju tudi združeni v mednarodni organizaciji.

Organizacija S. M. se je hitro širila. Največ so k temu pripomogli mednarodni shodi, ki so se vršili v najrazličnejših delih naše zemlje; teh shodov se je do danes vršilo 14; na njih se propagira ideje S. M. in se manifestira za pravo S. M.

Svetovno združenje S. M. se je hitro razširilo med vse kulturne narode. Sestoji iz posameznih narodnih sekcij, ki so sicer deli celotne svetovne organizacije, so pa v svojem delokrogu popolnoma avtonomne.

Tako sekcijo imamo tudi že Slovenci; delegatje te sekcije so se vdeležili lanskega mednarodnega kongresa S. M. v Pragi.

Današnji naš shod ima predvsem ta namen, da se posvetujemo, kako razširiti že to obstoječo organizacijo S. M. pri nas ter ji postaviti trden temelj.

Razpravljati hočemo o navodilih, ki naj nam služijo kot merilo pri našem bodočem delovanju ter precizirati zahteve, katerim hočemo v prvi vrsti pridobivati tal med našim narodom.

Dosedajni naš boj proti črni premoči je bil zlasti zato še posebno težaven, ker smo ga bili le kot posamezniki, premalo organizirani in češče nesistematično. Nujno pa je, da se vsi oni, ki

matrajo ta boj za potreben, združijo v trdno vez in da tudi tisti, ki so navadno le navdušeni in delajo le z jezikom, dobe nekoliko več resne volje k resničnemu delu. Vsi slovenski pristaši S. M. naj pristopijo v njeno organizacijo in z podvojeno silo naj delajo za vresničenje njenih idej med ljudstvom. Vsak kdor se strinja z idejami S. M. ter hoče v njihovem smislu delovati naj se priklasi za člana slovenske sekcije S. M.

Hočem podati začasna naša združevalna navodila, ki se mi zde najprikladnejša za naše razmere:

Zveza S. M. ima obliko svobodnega združevanja na podoben način kakor so organizirane politične stranke. Toda samo zunanja oblika organizacije S. M. je podobna obliki političnih organizacij, drugače nima čisto nič tistega značaja kot politična društva.

Za člana naše sekcije se lahko priklasi vsak Slovenec, ki si šteje v svojo dolžnost bojevati se proti vsakemu nasilju, zlasti pa še proti verskemu; ker ako hočemo odstraniti svetno nasilje moramo prej cerkveno, na katerem svetno temelji. Oba se med seboj bratsko podpirata. Jeden se brez drugega ne čuti varnega. Jeden z drugim stoji, jeden z drugim pade, pravi Havliček. Vsak Slovenec toraj, ki priznava živo potrebo boja proti nasilju, zlasti pa proti verski reakciji in hoče proti tej reakciji tudi delati med ljudstvom, se lahko priklasi za člana naše sekcije. Pogoj za priklasitev ni brezkonfesijonelnost; to povdarjam, povrnem pa se k tej točki še pozneje.

Priklasi pa naj se zaenkrat vsak pri konsorciju S. M., ki je začasni pripravljalni osrednji odbor naše organizacije. Kdor se priklasi, je že organizirani član slovenske sekcije S. M. Osrednji odbor bo tako imel adresno knjigo svojih organiziranih pristašev in jih bo lahko ob vsaki priliki mobiliziral.

Vsak član sekcije plača letno 1 K 20 v. 1 K za propagando, 10 v. za legitimacijo, s katero se mu potrdi, da je plačal in da je v organizaciji; 10 v. pa se pošlje za vzdrževanje mednarodnega tajništva svetovnega združenja S. M. in za mednarodno glasilo svobodomislecev, katero počne vkratkem izhajati in v katerem bomo zlasti mi Slovenci lahko povedali vsemu svetu o svojih težnjah in krivcah, ki se nam gode. Gotovo ne smemo podcenjevati moralčne opore, katero nam bo nudila ta mednarodna revija svobodomislecev.

Od priglasi pristašev gotovega okrožja, občine, mesta, pa si izbere pripravljalni osrednji odbor najprimernejšega in mu poveri funkcijo zaupnika. Temu zaupniku naznani osrednji odbor člane sekcije dotičnega okrožja in njegova prva naloga je potem, da združi pristaše dotičnega okrožja v krajevno organizacijo ali skupino Svobodne Misi; seveda ako to dopuščajo razmere. Tako krajevno skupino si lahko vstanove že trije organizirani svobodomisleci jednega kraja.

Za vstanovitev krajevne organizacije ni potreba nikakega uradnega dovoljenja in sploh ni potreba ničesar naznanjati kaki politični oblasti, ker Svobodna Misel ni nikako društvo, saj nima pravil, ampak je le idejna zveza ljudi, ki imajo jednako stremljenje po razumni, pravični in harmonični uredbi družbe.

Člani krajevnih skupin, ako jih ni več kakor 5 se lahko shajajo na posvetovanja brez vsake formalnosti; ako pa jih je več kot 5, je dobro, da se shajajo v smislu § 2. zbor. zak. Take shode se ne naznanja na nikak urad. Sklicatelj mora poznati vse navzoče. Vsak mora imeti vabilo, ki je kot legitimacija za shod; na njej je napisano ime povabljenega, datum in tema.

Zaupnik posreduje med osrednjim odborom in med krajevno organizacijo. Krajevne skupine so centra delovanja pristašev S. M. v dotičnem kraju, občini, ali mestu. O delovanju krajevne skupine poroča zaupnik osrednjemu odboru, tako da ima ta v evidenci svobodomiselnih gibanj po celem Slovenskem.

Posamezni člani krajevnih skupin se lahko zopet združujejo v razne odseke ali klube, kakor n. pr. klub abstinentov, klub brezkonfesionalcev, itd. Toda te podskupine naj žive vedno v medsebojni harmoniji ter naj se medsebojno podpirajo in izpopolnjujejo.

Krajevne skupine so v svojem delokrogu zopet avtonomne. Izvolijo si lahko odbor in določijo posameznim odbornikom gotove funkcije. Seveda to vse se bo ravnalo po razmerah in številu članov kake krajevne organizacije. Tudi zaupnike si bodo pozneje volile krajevne skupine same; le prvega imenuje pripravljalni osrednji odbor.

Kdor pa vsled svojega socijalnega stališča ali drugih važnih vzrokov niti v ožjem krogu ne more biti znan kot pristaš S. M. vendar pa čuti živo potrebo te propagande, se more tudi prigrisati pri osrednjem odboru za člana sekcije, mora pa ob tej priliki izrecno pripomniti, da naj se njegovega imena ne naznani zaupniku dotične krajevne skupine, h kateri bi moral drugače tudi on pripadati. Tak ostane prigrislen za člana sekcije direktno pri osrednjem odboru, čigar najstrožja tajnost je zadržana.

To bi bila začasna navodila za jedno leto. Po preteku jednega leta pa bi bil sklican občni zbor vseh organiziranih slovenskih svobodomislecev. Kraj in dan bi določil pripravljalni osrednji odbor v dogovoru z zaupniki. Posvetovalno in glasovalno pravico bi imel vsak član naše sekcije. Na tem občnem zboru bi se določilo definitivna organizacijska pravila; izvolilo osrednji odbor, določilo njegovo kompetenco; istotako kompetenco krajevnih skupin in sploh vse potrebno za zdravo in trdno organizacijo. Načrt za pravila bi izdelal pripravljalni osrednji odbor ter ga že preje objavil v Svobodni Misli, da bi se lahko vsak z njim seznanil in ga proučil, ter potem event. povedal svoje mnenje na občnem zboru.

Namen organizacije S. M. je, združiti nje pristaše in prijatelje v jednotno zvezo, katere naloga je propaganda svobodomiselnih idej, idejalov človeštva. Vkolikor toraj slovenska sekcija S. M. stremi po jednotni organizaciji svojih somišljenikov, dela to zato, ker uvideva nujnost organiziranega, sistematičnega dela. Ona ne precenjuje pomena organizacije in ga gotovo ne stave višje kot pa svoje kulturno delovanje. Zato pa tudi vstavlja svojo organizacijo na temelju najširše slobode; organizacija nam ni nikak cilj, ampak le sredstvo za razširjanje stremljenj Svobodne Misli.

Kdor se hoče iz dobre volje in pravega prepričanja pridružiti naši organizaciji, naj to stori; kdor pa misli, da ni potreba, da bi kaj žrtvoval stem, da stopi v naš krog, naj si izbere drugo pot, s katero hoče doseči svoj cilj.

Združujemo se za to, da bomo z združenimi močmi lažje in vspešneje delovali za vresničenje svojih ciljev. Delujemo za osvoboditev ljudske misli. Zato pa se moramo bojevati na jedni strani proti tistim nepoštenim elementom človeške družbe, ki izkoriščajo ljudsko nevednost, na drugi strani pa proti ljudski nevednosti sami, s tem, da širimo prosveto. Vsak še tako mal košček izobrazbe, katerega postane deležno ljudstvo je žebelj v rakev nasilja, je stopnja k končni zmage svobodomiselnih idej. Do te zmage pride narod le po svoji notranji sili. Ta notrajna sila je izobrazba, samozavest, nrvnost.

Gre se za splošni nrvno-kulturni prepород ljudstva. Kdor dela za ta prepород med narodom, prispeva najbolje k njegovemu bodočemu blagostanju in slobodi. Narod naj se dvigne nrvno, razumsko in kulturno. To je namen svobodomiselnega delovanja, katerega smer je čisto kulturna. S. M. deluje proti vsakemu nasilju, proti vsaki krivici. Obsoja zatiranje narodov; bojuje se proti političnim in socijalnim krivicam.

Pri nas je svobodomiselno gibanje v prvi vrste in skoro izključno naperjeno proti klerikalizmu. Temu so vzrok naše razmere, ker je klerikalizem glavna zapreka našega razvoja, našega kulturnega napredka.

Gre se za splošno osvoboditev ljudstva, t. j. za duševno, politično in gospodarsko. Za politično in gospodarsko oslobodenje deluje predvsem socijalizem; za duševno osvobojenje, za svobodo vesti pa gre v boj Svobodna Misel. Mora pa se to trojno osvobojevanje vršiti objednem in harmonično, drugače je delo brezvspešno. Da pa se more bolj intenzivno delovati je omenjena delitev dela zelo potrebna. Socijalizem se bori proti družabnim zlem na političnem in gospodarskem polju; S. M. pa se bori za svobodo mišljenja, zato pa obrača zaenkrat svojo moč proti največjemu sovražniku človeških pravic, proti klerikalizmu. To pa zlasti še zato, ker t. zv. napredne stranke podcenjujejo nevarnost klerikalizma in se ne bojujejo sistematično proti njemu.

S. M. se bojuje proti klerikalizmu iz principijelnega nesoglasja z nazori, v katerih ima klerikalizem svoje korenine. S. M. se povsod naslanja na resnico, katero išče s pomočjo vede. Klerikalizem pa počiva na veri v gotove nauke, katere se mora verovati, ne da bi bilo dovoljeno podrobiti jih objektivni kritiki.

Katolicizem, organizirana konfesija katoliške cerkve, je dandanes v praksi klerikalizem. Če mi pravimo torej, da naš boj velja klerikalizmu, smo s tem tudi že izrekli, da smo nasprotniki katolicizma, nasprotniki katoliške cerkve.

K temu nasprotstvu nas navaja nujno naš mišljenski razvoj. Mi smo zavrgli vero svojih očetov, ker mnogo več vemo, kot so vedli oni. Mi vemo, kako se je cerkev historično razvila; ima svoj začetek, vrhunec, dobo dekadence in bliža se svojemu koncu kot vsaka preživela institucija. Ona je navadno ljudsko delo; vemo iz katerih elementov se je razvilo krščanstvo, kako je to krščanstvo popačila tista cerkev, ki pravi, da je jedino-zveličavna, da ima jedino ona pravi Jezusov nauk. Vemo torej, kako se je krščanstvo razvilo v katoličanstvo, v kateremu je dandanes vrhunec verske reakcije.

Katoliška cerkev je spravila naš narod na rob razumskega in gospodarskega propada. Katoličanstvo se je vsesalo v dušo našega naroda, tisto katoličanstvo, ki zametuje pozemeljsko življenje, navaja k pasivnosti, suženjski pokorščini ter jemlje ljudem vsako eneržijo in podjetnost, ker smatra bogastvo nevarno za izveličanje, ki povišuje uboštvo kot sveto čednost; zato pa je katolicizem vstvaril iz našega naroda tip berača; odtod tista naša gospodarska inferijornost, ki je kriva naši splošni kulturni bedi.

Glava in srce katolicizma je jezuitizem, kateri ima tako nevarno moralo, da dovoljuje neresnico, laž, da celo krivo prisego na temelju dvosmiselnih izrazov. Toraj tudi iz nravnostnih ozirov moramo iti proti katolicizmu. Klerikalizem to je tisti bramor, ki spodjeda zdrave korenike našega plemena. Mi smo za napredek, ako pa pustimo katoliški cerkvi sloobodno polje, zastavi vsak napredek.

Zato pa moramo naš narod osloboditi od rimskega boga, rešiti ga iz okov hijerarhične stranke. Vsak pošten Slovenec mora proklinjati, ko zasliši ime Vatikan, ker to je bilo nekdanje središče nasilja za celi svet, zlasti pa še za naš narod. Vatikan je s pomočjo svojih hlapcev zatrl naš prvi intenzivni kulturni pojav — reformacijo.

Naš mišljenski razvoj nas je privedel do tega, da smo spoznali veliko nevarnost klerikalizma oziroma katolicizma. Zato je pa naša dolžnost, da to mišljenje razširjamo tudi med ljudstvo. To bomo delali predvsem na ta način, da širimo med maso izobrazbo. Čim bolj se ljudstvo izobrazbi, čim dalje pride na potu prave prosvete in nravnosti, tem bolj se odtuji verskim poneumljevalcem in sploh cerkvi.

Gotovo je, da méd izobraženci nima cerkev niti jednega odkritosrčnega ortodoksnega vernika. Splošna izobrazba pomeni za cerkev smrt.

Izobraženci so dandanes le še formalni člani cerkve. Ko bo padla politična in gospodarska moč cerkve, bo izginila še ta formalnost. Da so mnogi izobraženci še lojalni pristaši cerkve vsaj na zunanji, delajo to zato, ker imajo od tega materijalen dobiček.

Pri mnogih bi to pomenilo vničenje eksistence, če bi tudi formalno zapustili cerkev. Zato pa S. M. tudi ne zahteva od svojih pristašev brezpogojno brezkonfesijonelnost. Priznavamo, da je mnogim skoraj nemogoče pri današnjih razmerah izstopiti iz cerkve. Je jih pa tudi mnogo, ki bo se lahko odločili k temu koraku, pa tega ne naredijo le vsled svoje verske brezbriznosti. Od inteligenta pa se gotovo mora zahtevati, da se priznava javno k svojemu verskemu prepričanju. Priporočati je vsakemu pristašu S. M. da bi svoj duševni razkol z cerkvijo, dopolnil tudi z formalnim. Kdor pa tega radi svoje eksistence ne more storiti, naj se postavi proti cerkvi na stališče pasivne resistance.

Sicer pa naj vsak, kdor izstopi iz cerkve, to stori brez vsakegakoli zunajnega vpliva; to naj naredi iz svojega notrajnega prepričanja, tako da bo njegov izstop primišljena posledica duševnega razvoja, ki bi bil drugače brez pomena, ko bi tega razvoja ne bilo.

V Avstriji je vse javno življenje prepojeno z idejami privilegirane katoliške cerkve. Povsod se čuti nemoralni vpliv klerikalizma. Zato pa moramo delovati na ločitev cerkve od države in zavzemati se za svobodno šolo. Verouk mora iz šol ven, ker vbija razum, navaja k nesamostojnosti.

Toliko let je katoliška cerkev učila naše ljudstvo, pa niti toliko ni dosegla, da bi mu vzela vero v vraže in strahove, ampak je to vražarstvo še povspeševala. In kjer se dela dan med ljudstvom, se to godi proti volji cerkve, proti volji verskih absolutistov.

Ločitev cerkve od države, svobodna šola, razporoka, to so zaenkrat glavne zahteve svobodomislecev v Avstriji.

Na koga naj se opiramo pri tem svojem delovanju? Gibanje S. M. je analogično začetku krščanstva, sploh vsakemu gibanju, ki stremi po reorganizaciji obstoječega. Vsako novo gibanje pa si pridobi najprej privržencev v mestih; čisto naravno, ker ta so središča izobrazbe. Tudi krščanstvo se je najprej širilo po mestih; istotako gibanje S. M. Mi danes že lahko opazujemo, da se mesta odvrta od cerkve; slednja se zateka k kmetom, išče duševno inferijorne ljudi — znak njene dekadence;

Mi se hočemo predvsem opirati na prebivalce mest: tu imamo precej inteligentno delavsko maso, ki se je že takoj spočetka živahno zavzela za gibanje S. M. v naši domovini.

Inteligenca je sicer bolj neverna kot delavstvo — recimo versko bolj brezbrizna — vendar je pa v verskem oziru mnogo bolj neodkritosrčna kot delavstvo. Delavec opt na moč svoje organizacije reklamira za sebe pravo svobodnega izražanja svojega

mnenja in prepričanja; zdi se mu nečastno, da bi skrival svoje prepričanje. Inteligenta pa je šolska dresura privedla tako daleč, da je popolnoma navajen, da skriva in taji svoje prepričanje. Inteliktuelno spada tak inteligent v moderno dobo z modernimi uredbami, po svoji življenjski praksi pa spada še vedno v srednji vek (cerkvena poroka, pogreb, krst, itd). Taki ljudje drže v prvi vrsti še po konci tisti kompromis moderne družbe z srednjeveško cerkvijo.

Kako je ta inteligenca zaslužjena! Neverni profesor vodi neverne dijake k verskim vajam; neverni birokrat kaznuje neverkega očeta, ker ne pošilja svojih otrok k verskemu pouku itd.

Slovenska inteligenca je pa še posebno zaostala v verskem oziru. Večina inteligentov je še na isti stopinji verskega razvoja kot navaden kmet, samo sto različno, da se je začasno otresla verskih navad. Notranje ni nikdar predelala tistega verskega razvoja vsled svoje duševne lenobe; ko pride smrtna ura, se vstraši in spove.

Izmed izobraženih stanov se je odzval našemu gibanju še najbolj učiteljski stan. Učitelji bodo naše delovanje gotovo še nadalje podpirali, kolikor jim bo pač mogoče pri naših današnjih razmerah, bodisi direktno in še več indirektno.

Započelo je pa to kulturno akcijo pri nas dijaštvo, ki je zelo vneto za svobodomiselno agitacijo. Svoj delokrog bomo razširili tudi na srednje šolce.

Opirala se bo S. M. pri nas na dijaštvo, delavce, učitelje; šele potem pride v poštev ostala inteligenca.

Imamo tudi med kmetstvo maso precej pristašev, toda ti so redki, kar je čisto naravno, ker kmet je povsod tako tudi pri nas najbolj reakcionaren faktor, on se da najbolj iskoriščati od verskih poneumljevalcev. Delali pa bomo kolikor bo v naši moči propagando za S. M. tudi med kmeti; ako tudi kmet nadomesti svojo vražarsko vero z izobrazbo, ni to zanj nikaka grozna nesreča, kakor pravi duhovščina, ampak velika sreča.

Propagando S. M. pa bomo širili v prvi vrsti z izobrazbo; naloga vseh naprednih, svobodomiselnih elementov je, da ljudstvu razlagajo blagodejni vpliv modernih reform; da odprejo oči ljudstvu, da so gotovi krogi le zato proti tem reformam, ker vidijo v njih vresničenju konec svoje nadvlade.

Odkrivati moramo vedno in povsod nemoralnost, nepoštenost in farizejstvo klerikalcev, da bo ljudstvo spoznale te volkove, ki hodijo k njemu v ovčji obleki.

Pri tej protiklerikalni akciji pripomore največ tisk. Zato pa hočemo predvsem razširiti in izpopolniti „Svobodno Misel“, izdajali bomo še nadalje popularne brošure. Vsakega svobodomisleca dolžnost je, da širi svobodomiselne spise med maso in pridobiva naročnikov. Obgotovih perijodah mislimo izdajati pastirski list Svobodne Misli, kjer bomo pobijali krive, škodljive nauke naših škofov in delali propagando za Svobodno Misel.

Delovati moramo nato, da se v Ljubljani vstanovi neke vrste obrambno društvo, katerega naloga bo, da drži v šahu klerikalce s tem, da ob priliki vsake klerikalne denunciacije, persekucije, ali druge krivice, katero bodo naredili klerikalci kakemu svobodomislecju vsled njegovega prepričanja, mobilizira vse napredne in svobodomiselnne elemente k glasnemu protestu tako, da bo šel o vsaki klerikalni nemoralnosti glas po celi domovini. To obrambno društvo naj stopi v ta namen v dotiko z svobodomiselnimi organizacijami po celi domovini, da bo naenkrat vedel ves narod o klerikalnih grozodejstvih in bo proti njim protestiral. Na ta način se bo jako občutno izpodkopalo moč klerikalcev, ker se jim bo jemal vgljed tudi med navadno maso. Klerikalce pa bo menila volja, da bi ponavljali podobna grozodejstva.

Podpirati moramo vstanovljanje ljudskih knjižnic; prirejati protiklerikalna predavanja; svobodomislecji naj se vdeležujejo povsod društvenega življenja; ako se že ne da v nekaterih društvih direktno delati za S. M. se pa dá gotovo indirektno.

Tako bomo sejali seme protiklerikalizma; ako bomo delovali vztrajno in z ljubeznijo, bodimo prepričani, da bo to seme obrodilo stoteren, da tisočeren sad.

Vsi svobodomislecji brez razlike strank in stanov, ki imate resno voljo, združite se k organiziranemu, sistematičnemu delu proti klerikalizmu. Delajmo vsi, vsak na svojem mestu.

Vsak svobodomislec naj misli, da je vsaj druga, če že ne prva njegova življenska naloga, boj proti klerikalizmu, katolicizmu, cerkvi. Ako bo deloval vsak izmed nas v tem smislu, bodimo prepričani, da bo tudi pri nas vstal na dan drug, nov rod, ki ne bo hotel več služiti cerkvenim interesom.

III.

Versko stanje našega naroda.

(Poroča Kisovec.)

Neglede na to, da opazamo danes v vsemiru velikanski duševni preobrat, da se odigrava pred našimi očmi v svetovnem življenju vedno ljuteje boj med starimi in novimi nazori, ne glede na posamezne tuje narode, ki so se deloma že osvobodili vseh predsodkov starih nazorov, ali pa si skušajo ravno v naši dobi ustvariti popolnoma samostojno od zunanjih vplivov, bodisi že v verskem ali pa splošno kulturnem oziru, neodvisno narodno kulturno in nazorsko samostojnost, zadostovalo bi nam že globlje pogledati v kulturno in duševno življenje našega naroda in prepričani bi morali biti, da stojimo danes pred durmi popolnomo nove dobe, katera mora zanesti nov življenski nazor v vse vrste slovenskega ljudstva.

Ze vpogled na kulturno zgodovino našega naroda samo, nam oznanja v bodoče največjo perspektivo v novo versko in duševno

življenje, ki se mora odpreti pred nami kot neizogibljiva posledica bojev in razmotrivanj, katero je prestalo na tisoče in tisoče slovenskega misliljstva in oznanjevalcev narodne in verske svobode.

Zgodovina nas uči, kako se je staro poganstvo s vso svojo romantiko in bujno domišljijo moralo unakniti novemu kulturnemu toku, katerega je k nam privedlo krščanstvo. Poganski bogovi so se morali umakniti krščanskemu trojedinemu bogu. Polubogovi, vile in druga nadnaravna bitja, ki so varovala človeka in ga spremljala na njegovih potih, so zginili in nastopila so druga božanstva na njih mesto v podobi angeljev in svetnikov.

Krščanstvo je pognalo trdne korenine in staro mnogoboštvo je ostalo le še ohranjeno v bajkah in pravljicah.

Med tem pa se je katoličanstvo stoletja in stoletja poglobljalo v dušo našega naroda, mu tako trdo oklenilo njegovo bitost, da je končno slovensko ljudstvo le pričelo razmišljevati o verskih resnicah . . .

Prišla je reformacija.

Vstal je Trubar s svojimi učenci in glej na mah — slovenske dežele so dobile popolnoma novo versko lice. Toda protireformacija, pritisk vlade in Rima je vničil Trubarjevo kulturno delo. Le nekaj je ostalo, česar ni mogla zatreti ne armada, ne zapori, ne bajoneti, ne grmade, ne kazni in maščevanja, to je, da vse to nasiljstvo, ki je zaslužnjevalo telo, ni moglo več uklepati duha in dolečevati smer njegovim mislim in razumu.

Od tedaj so začeli vstajati posamezniki, ki se nikakor niso mogli strinjati s katoliškim svetovnim naziranjem in šli za svojo vestjo in lastnim razumom.

Francoska revolucija, ki je za nas velikanskega pomena, je dala tem tihim posameznikom prvo oporo in od tedaj jih vidimo že javno in odločneje nastopati. Po letu 48. pa moremo že itak vse najboljše naše literarne in politične moči šteti med naše vrste, kajti vsi ti inteligenti prednamske dobe so se vedno bolj oddaljevali in otresali cerkvenega vpliva in si vstvarjali svobodno razumsko naziranje.

Njihovo prepričanje se pa itak krasno zrcali v njihovih delih in spisih, zato je pač umevno, da današnji klerikalci njihove spise obsojajo kot pregrešne in brezbožne, pa magari da je bil pisatelj duhovnik.

Danes pa je situacija že popolnoma druga, oziroma za nas je veliko bolj ugodna.

Danes niso le inteligenti posamezniki, ki so se oddaljili od cerkve, ampak ves slovenski narod čuti, da mu je cerkev s celim svojim aparatom nekaj tujega, prisiljenega, ki ne odgovarja njegovemu duševnemu čuvstvanju in ki je v nasprotju z njegovo pametjo.

Mi danes čutimo vsi ta pojav, ki se odigrava v našem duševnem življenju. Celi naš narod, in naj si pripada že naprednim ali pa klerikalnim vrstam, čuti v svojem srcu neko težo, dvome in

neistinitost o verskih resnicah, o vsem ten, kar se mu je leta in leta vbijalo v glavo kot verodostojna in absolutna resnica.

In tako naš človek kljub vsemu prigovarjanju, kljub temu, da se mu zabičuje od mladosti do konca življenja, v cerkvi in na shodih o božanstvu in svetih resnicah, vendar temu ne verjame; sicer posluša, sem in tja morda celo pritrdi, tudi v javnem življenju ne bo mnogo ugovarjal, toda njegovo srce, njegova duša pa naravnost kriči in vpije, da je to le prosta laž, se upira in daja duška lastnemu razumu.

Danes je duševno versko stanje našega naroda tako, da moramo v resnici opazati zadnja leta velikanski preobrat v splošno socialnem življenju.

Dočim je še prejšnja stoletja katoliški svetovni nazor kolikor toliko preobvladal v vseh najizobražanejših slojih, da ne omenjamo neinteligentnik mas, je zadelo danes katoličanstvo na popolni odpor na vseh straneh.

Priprosto ljudstvo, pri katerem igrata domišljija in lahkovernost največjo ulogo, je začelo namah postajati bolj in bolj skeptično napram katoliškemu nazoru in pričelo celo dvomiti nad verodostojnostjo cerkvenih nauk.

Odprlo se je pred njim naenkrat novo doslej še nepoznano polje svobodnega naziranja in opazovanja dejanskega položaja, v katerem se nahaja njegovo bitje.

Delavec prišedši v mesto, kjer je razvita industrija, kjer cvete trgovina se ne otesa le tesnega ovzdušja, katero je obdajalo njegovo dušo, ne pridobiva le na zavesti, da je vsekakor enakopraven člen v človeški družbi, da se od njegovih rok živi na sto in tisoče ljudi, ampak vidi tudi svojega boga v popolnoma drugi luči.

Njegov bog, kateremu je pripisoval vse, česar ni razumeval in mogel preudariti z lastno pametjo, je na hip otemnel v svoji nebeški slavi in vsemogočnosti, saj vidi, da je vse, čemur se je prej v svoji naivnosti čudil, delo človeških rok in razuma, oziroma da se dajo vsi svetovni pojavi tolmačiti naravnim potom s pomočjo vede in znanosti. Tudi je začel spoznavati, da so verstva le sad človeške domišljije.

V tovarnah ne vidi ničesar nadnaravnega, vsi ti velikanski stroji in naprave ne kažejo prav nič, kjer bi bilo le količkaj sledu po božanstvu — nasprotno ti velikanski aparati ga navdajajo s samozavestjo in prepričanjem, da mu je njegova dlan in njegov razum oni, komur se ima zahvaliti za vse in ki ga edino preživlja.

Tako se posamezniki vedno bolj osamosvojujejo, ter se pridružujejo sodrugom istega mišljenja, istih nazorov.

Delavec je danes, to lahko rečemo, že predelal ono temno dobo nezavednosti in si vstvarja bolj in bolj jasno življenjsko naziranje, do katerega ga je pripeljalo njegovo delo, okolnosti v katerih živi in lasten razum, kateremu pušča napreden in organiziran delavec vedno širše polje in svobodnejše kretanje.

Zato je tudi njegovo spoznanje toliko večjega pomena v socialnem življenju in se mu mora pripisovati ne mala uloga v našem verskem gibanju.

Kar se tiče srednjih slojev, moramo priznati, da je istotako pri njih nastopila v duševnem življenju popolnoma druga smer, ki skuša z velikimi idejami svobode in bratstva in enakopravnosti razširjati vedno večjo demokratizacijo v svoje vrste.

Na drugi strani pa moramo zopet omenjati, da ravno ti sloji predvsem naše meščanstvo, kateremu bi bilo delo za naš kulturni boj najlažje, nikakor ne kažejo onega napredovanja, katerega bi pričakovali.

Res je, da je v njihovi duši že zdavnaj zginila vera, da se je njihova duša odpovedala prisiljenemu verovanju v dogme in se celo najpriprostejši med njimi ozirajo s posmehom na katoliško delo, na klerikalno oznanjevanje ljubezni, na posvečene kalitelje rodbinskih sreč, in na svete može, ki v svoji svetosti in božji pobožnosti napravljajo razdore in hrepene po svetem maščevanju. Toda to si samo na sebi ne zadostuje. Treba je tudi javno in v delu izvajati dosledno svoje prepričanje. Saj je pač umevno, da se danes vsakdo smeje tem svetostim, ko imamo že toliko svetih podob, knjig in časopisov, pobožnih bratovščin, društev in organizacij, toliko krščansko-gospodarskih in katoliško-političnih strank, ki se bojujejo za sveto vero, da mora končno le vsakdo začeti dvomiti nad prevzvišenimi resnicami katoliške cerkve, katere morajo braniti od krajevnih organizacij do parlamentnih strank od žandarjev in policije, do cesarske armade.

Kdo naj potem še reče, da ne stoji vera na trdni skali in kdo naj dvomi, da je peklenška vrata premagajo, ko stoji vendar vsa svetovna moč v njeni službi!

In kljub temu je učinek ravno nasproten.

Ravno ta nervozna bojazen, to organiziranje svetovne moči v obrambo vere, ki je nekaj duševnega in nima torej ničesar opraviti z vsem tem aparatom, je glavni povzročitelj, da so se duhovi razcepili in da imamo danes odločno protiklerikalne in protikatoliške ljudi.

Tudi naš inteligent je že davno iz cerkve. Potom lastne izobrazbe potom naravne svoje filozofije, potom neprisiljenega prostega razmotrivanja si je vstvaril naš izobražen človek popolnoma drug nazor, ki se ne razločuje samo po svobodnejšem in razumljivejšem spoznavanju od katoliškega ampak mu naravnost nasprotuje v vseh temeljnih in glavnih vprašanjih, na katere zadene naše življenje pri verskem in moralnem razmotrivanju.

Duša njegova spoznava trhlubo starega nazora, spoznava, da se srednjeveško katoliško naziranje mora umakniti novi sili, novemu duševnemu gibanju, ki si je potom filozofije in znanosti in globokega razmotrivanja največjih mislecev, katere vpoštevata celi svet, pripravilo vedno širšo in širšo pot v vse sloje človeške.

Vsak inteligent je v duši prepričan, da se to staro versko naziranje, katerega označujejo različne sekte, mora umakniti novemu

čilemu razvoju Svobodne Misli, da je zmaga novega svobodomiselnega svetovnega nazora neizogibana in pobeda klerikalizma gotova.

Toda nekaj drugega je še. — Tu namreč ne smemo prezreti starih običajev in tradicij, ki niso v navadi le pri posameznikih, ampak pri vseh slojih naroda. Ker je nekoč igrala vera toliko ulogo in je še pri nas do najzadnjega časa razven malih izjem eden najvažnejših faktorjev našega socijalnega življenja, je tedaj pač umevno, da se je vživelo naše ljudstvo popolnoma v njen milje. — Mnoge navade in obredi, ki so izvorno cerkvenega ali pa vsaj verskega pomena, so se prenesli v naše življenje, kakor so se v prvem krščanstvu še dolgo obranile poganske šege.

Poleg teh navad, ki so ukoreninjene med nami, pride še okolnost, da se nas povsod od rojstva do smrti spremlja z versko-poganskimi ceremonijami, da se vtepa mlademu otroku kakor starcu vedno iste in iste verske stavke, da cerkev odločuje v šoli, v uradih, pride v poštev v navadnem življenju, pri vojaštvu, celo veselice, denarni zavodi, etc. so dobili verski značaj, tedaj se ne bomo čudili, ako ta okolnost v resnici ogromno vpliva na naše premotrievanje in uravnavanje našega zasebnega življenja.

To daje povod, da naš inteligent kljub temu, da se je njegova duša že davno iztrgala katoliškemu dogmovanju in si izbrala svobodno pot, katero oznanjuje znanost in razum, da naš človek vendar še upošteva razne verske obrede in sicer iz navade ali ker se ne mara zameriti bližnjemu, ker se boji svojih katoliških sobratov itd.

Sicer je njegovo versko življenje — ako moremo tako životarjenje sploh imenovati versko — popolnoma mehanično in v nasprotju z njegovim prepričanjem razuma in srca — toda kaj se hoče: danes so časi pač taki! —

In tako da naš razumnik zopet dalje svojega otroka cerkveno krotiti in ga sam vpelje tja, od koder bi se rad sam osvobodil, pošilja otroka k krščanskemu nauku k zagrizenemu katehetu in ga pusti poučevati o tem, o čemur je sam prepričan, da je gola izmišljotina in le staro paganstvo v novi obliki, se da cerkveno poročiti, dasi vé da je stem ženo naravnost vpeljal v klerikalne roke od koder se bo skušalo pozneje delati razdor in kaliti zakonsko srečo, hodi v cerkev dasi vé, da je to le duševna natezalnica, ki mori duha in preprečuje vsak svoboden polet duše, dá se cerkveno pokopati, dasi vé da bi njegovo telo ravno tako mirno počivalo, ako bi ne dal še celo na konec zaslužka onim, ki so mu bili v življenju strastni nasprotniki . . . vse to pa iz ljube navade z a b l a g o r i n m i r. —

Kot se je nekoč ohranil paganizem le v običajih, tako je danes krščanstvo pri vsakemu inteligentu le še tradicija, *katero pre-
rušiti in opustiti pa še nima zadošči sile in energije.*

Tako vidimo, kako podpira nevednost na eni strani, na drugi pa prevelika obzirnost do zastarelih nepotrebnih verskih tradicij katoličanstvo in klerikalizem, mesto da bi se napovedal neizprosni boj. Ne mislimo morda boja v tem smislu kakor ga katoličani ume-

vajo, to je bojkotirati in gmotno škodovati, denuncirati in se maščevati, zato smo prečlovekoljubni in presvobodomiselni, ampak boj, ki ga hočemo in napovedujemo, bo kulturni boj, boj za duševno svobodo in prostost, boj za osvoboditev naše duše in za nedotakljivost našega prepričanja in naziranja. Tak boj hočemo, za te ideje se hočemo boriti.

Takšno je tedaj v splošnih obrisih versko obzorje našega naroda, da ne omenjamo posameznosti in se ne omejujemo na posamezne kraje, sloje ali pa društva. Te podrobnosti prenehamo cenj. somišljenikom, kojim je tak predobro znano nešteto neravno vzornih prizorov in primerov iz verskega oz. katoliškega življenja pri nas.

Razume se, da katoliški organi, videč današnjo dezorganizacijo v naprednih slojih, videč malomarnost in brezbriznost na strani svojih nasprotnikov, še z večjo vnemo delajo in še bolj slepe ljudstvo, katero bogato plačuje svoje dušne rabeljne.

In tako se jim je že danes posrečilo organizirati mogočno četo, ki nima za svoj cilj vzornega verskega in nrvstvenega življenja, ampak koje glavni namen je vzdrževati politično gospodstvo in tem potom nasilno zadrževati vsak napredek.

Vzpričo temu dejstvu je pač prepotrebno, da se vsaj oni življi, oni ljudje, ki so se v resnici otnesli verskega tlaka, da se vsaj oni strne in združijo v ožjo vez, ki naj bi spajala svobodomiselnih Slovence ter jih pripravljala za kulturni boj.

Mi z zadovoljstvom lahko danes povdarjamo, da so zato slovenska tla zelo ugodna, saj nam spričuje to veliko število naročnikov časopisa „Svobodne Misli“, kakor tudi razne protiklerikalne manifestacije, toda žalibože, vsi ti, ki bi radi delovali za S. M., so razkropljeni širom slovenskih dežel in šele „Sv. Misel“, ki si je v tako kratkem času pridobivala toliko zaupanja, jih je začela zbirati krog sebe in jih hoče združiti v tesno falango.

Zatorej delajmo z vsa vnemo za propagando naše ideje, združujmo se, ojačujmo se, da tem hitreje pospešimo novo kulturno gibanje med nami, ki je v prvi vrsti namenjeno osvoboditvi človeka, od zastarelih verskih predsodkov, tradicij in navad, nedotakljivosti prepričanja, razširjenju in populariziranju vede in svobodne razumske filozofije, v drugi vrsti pa oznanja neizprosne kulturne boje vsakemu verstvu, predvsem pa katolicizmu, ki pri nas najbolj tlačí naš že itak zatirani narod.

Zatorej na delo za duševno in versko svobodo!

IV.

Debata.

G. Anton Kristan, omenja da bi bilo v prvi vrsti zanesti in propagirati „Svobodno Misel“ med inteligenco, ker delavstvo ima že v svojem programu točke kakor ločitev cerkve od države, svobodna šola, razporoka. Nasprotno pa je inteligenca mlačna in se ne zaveda svoje naloge, in ravno radi tega je treba propagande

med inteligenco. Delavstvo bo hodilo v kulturnih vprašanih roko v roki z inteligenco.

G. Tomec omenja, da je ravno na šolo treba obrniti največ pozornosti. Odpraviti je treba šole, ki so v rokah cerkvenih organizacij in kjer se več moli kot uči in s tem ubija duh.

Na izvajanje g. Kristana odgovarja g. K i s o v e c, da „Svobodna Misel“ ni politična organizacija, in zato se ima baviti z njo ne samo meščanstvo, ampak tudi delavstvo in sploh vsi, ki hočejo osvoboditi ljudstvo od verskega pritiska. Gre se za skupni boj in zato nastopajmo skupno.

Istega mnenja je tudi gospod dr. D e r m o t a, ki pravi, da je sodrug Kristan v tem slučaju gotovo govoril le za svojo osebo, ne pa v imenu socialno-demokratske stranke. Nikakor ne gre odklanjati od kulturnega dela a priori eno ali drugo politično organizacijo. Tudi ni delavstvo kulturno zadostno razvito in zato ne sme isto odklanjati pomoči, ki ji prihaja od inteligence. Zato stališče sodruha Kristana ne more biti pravilno.

Nato se oglasi k besedi g. prof. H a r e č i č, ki pravi, da bi se za verouk v šoli lahko dobilo nadomestilo, ki bi otroke v moralnem oziru bolje vzgajalo kot verouk. In to nadomestilo bi bilo učenje postav, in sicer takih, ki so objektivno veljavne za vse, ne pa samo za eno državo ali deželo. Na podlagi takega učenja bi deca začela že zgodaj misliti, mislili pa bi z deco tudi starši. Namesto knjig za verouk bi imeli otroci knjižice s postavami. In to bi na razvoj človeka vplivalo neprimerno bolj kot verouk. Živahna pohvala je bila plačilo tem lepim besedam.

G. Anton K r i s t a n pripomni, da govori le v lastnem, ne pa v strankinem imenu, in naglašja, da je njegovo mnenje, najprej pridobiti za „Svobodno misel“ inteligenco, ki je bila dosedaj preveč brezbrizna. Socialno-demokratsko delavstvo seveda kulturnemu delu ne nasprotuje.

G. K r i v e c navaja drugi mogoči nadomestek za verouk v šoli, in ta bi bil, kakor piše pisateljica Ellen Key sledeči: najprvo razlaganje pravljic, ki so vsem konfesijam enake. Iz teh bi otrok spoznal, da so vse konfesije iste vrednosti; nadalje životopisi onih mož, ki so započeli verske sekte in končno nauki teh mož. Razlagalo bi se predvsem etična načala, ker so ta vsem verstvom nekako skupna.

G. Z a l a r priporoča širjenje svobodne misli tudi med srednješkolskim dijaštvom. Omenja, da bi bilo dobro izdajati poseben list za srednješolce, ker klerikalci delajo silno mnogo na to, da bi dobili srednješolstvo zase.

Končno predlaga g. B e r c e, da ostane vodstvo konsorcija „Svobodne Misli“ toliko časa kot pripravljalni osrednji odbor za organizacijo, dokler se ne ustanove krajevne skupine. Vsi navzoči pa ostanejo zaupniki in propagatorji v svojem kraju. Predlog se soglasno sprejme.

Na to poudarja predsednik gosp. Z a l a r pomen današnjega zborovanja, se zahvali za številni obisk in zaključni shod.

Pozdravi zborovalcem.

Mislinje: V delu z vami slavimo Trubarja, velikega svobodomisleca. Njemu neminljiva slava in spomin! — Zadržani svobodomiselni Mislinčani. Štajersko.

Dugoselo: U Vašoj skupštini leži zalog napretka, slobode duha, čovjeka nada, dok nas još ovdje vlast i sila u tom radu prijeece. Pozdravljamo Vas oduševljeno! Slobodna Misao za Hrvatsku. Zagreb. — Tajnik: Miro Mance.

Jesenice (Dolenjsko): Zadržan, da se udeležim osebno, pošiljam kot eden najvtrajnejših svobodomislecev prvemu sestanku enakomislecih najsrčneje pozdrave. Čtivo življenja svetnikov in svetnic božjih in mnogo drugih čudežev je porušilo v duši desetletnega dečka stavbo hotečega in nehotečega sleparstva verskih goljufov. Najsmrdlivejši ateisti so bili križarji, požigalci in preganjanci Krista, Savonarole, Husa, Trubarja. Iz te krvi je vzrastla Svobodna Misel. Reformatorju Trubarju pa je z oživotvorenjem Svobodne Misli pri Slovencih postavljen najkrasnejši živ spomenik. — Mijo Dolinar.

Od mednarodne zveze Svobodne Misli v Bruslju. (Fédération internationale de la Libre Pensée) je došlo drugi dan sledeče pismo :

Velecenjeni tovariši v boju!

Prav z veseljem smo prejeli od Kisovca poročilo o „Svobodni Misli“, katero pristrčno pozdravljajo vsi naši prijatelji mednarodnega biroja, kakor tudi vsi svobodomisleci Belgije in Okcidenta, katerim pošljemo veselo obvestilo. Slovenski (ilirski) svobodomisleci imajo prvi svoj sestanek. Slava jim!

Mi zabeležimo ta dogodljaj kot enega najvažnejših in najpomembnejših v zgodovini „Svobodne Misli“ zadnjih let. „Svobodna Misel“ koraka zmagovalno naprej. Osvojila si je povsod domovinsko pravico. Njena moč narašča vsak dan in stvarja največjo moralno silo sveta. Reakcija mora povsod na njo računati. Ona ni dogmatično, politično ali pa gospodarsko zaslužnjevanje, ampak vse okrepljuje. Visoko izobraženi možje, iskreni in neumorni delavci na znanstvenem polju, postavljajo zmagovalno, tja do najzanemarnjejšega kraja, kamor se zateka reakcija, zastavo Svobodnega Razmotrivanja i Svobode Prepričanja. Zato lahko z zaupanjem gledamo v bodočnost. Saj ni nobenega drugega delovanja bolj velikega in lepega, bolj velikodušnega in človekoljubnega, kot je naše delo: osvobojenje misli in prepričanja, splošna emancipacija človeštva.

Mednarodna federacija bo ponosna imeti zveste sobojevnike. — Pošiljamo vam dragi prijatelji naš bratski pozdrav. — Za sekretariat stalnega biroja: Raphael Rens. — Za generalni mednarodni sekretariat: Léon Furnemont, poslanec.

Pripravljalni odbor za organizacijo „Svobodne Misli“ je poslal iz sestanka še pozdrav velikemu ruskemu mislitelju Levu Tolstemu, povodom njegove osemdesetletnice.

Ponedeljek, 7. t. m. je torej vsekakor važen dan v zgodovini svobodomiselnega gibanja med Slovenci, kajti od tega dne lahko rečemo, da je storila „Svobodna Misel“ velik korak v svojem delu, ki gotovo ne bo ostalo brez uspeha. Tla so pripravljena, torej le naprej proti klerikalizmu, proti dogmi in verstvu!

Kdorse je že odrekel katoličanstvu, komur je na tem, da se propagira protikatoliško gibanje ter se razširi „Svobodna Misel“ tudi pri nas, naj podpira protiklerikalno časopisje in knjige ter naj pristopa v vrsto svobodomislecev!

Interpelacija

poslanca Svěcenega, Johanisa, Habermanna, Pika in sodrugov na gospoda ministra pravosodja radi konfiskačne prakse v Pragi.

Vaša ekscelenca!

Zopet imamo priliko opozoriti Vas na neznosne razmere, ki vladajo pri praški cenzuri. Kakor kaže priloženo, konfiskuje državno pravdnništvo v Pragi zelo samovoljno. Tako je bila izdajateljstvu „Vlné Myšlenky“ v Pragi konfiscirana cela brošura „Verstvo in sola“.

Za dokaz navajamo tu zaplenjeno brošuro v polnem obsegu.

I.

Verstvo.

Ljubi čitatelj, ali si se že kterikrat zagledal za luninojasne noči v zvezdnato nebo? Kako krasna slika to! Koliko neskončnih svetov! Oko teka od zvezdice k zvezdici, in duh opazovalca se bavi z mnogimi in mnogimi vprašanji, na katere ni odgovora:

Ali so tam na kateri teh brezštevilnih zvezd tudi živa bitja? Morda tudi ljudje? Iz kakšne tvarine so ti neskončni in nepoznani svetovi? Odkod imajo svojo svetlobo, gibanje, gmoło? Od kod je vse to? Od kje je naša zemlja, rastlinstvo, živali in mi ljudje?

Duh vsakega mislečega tvora, mora nujno dospeti k tem vprašanjem in ugankam. In ako si je k temu dodal še vprašanje: kdo je vse to ustvaril, spravil v gibanje in urejuje po gotovih zakonih? — pa je dospel k predstavi boga ali bogov . . .

„Razumite neskončnost? Ali si morete narediti pojmo o stvari brez konca, vi, ki ste se narodili včeraj in umrjete jutri? Ta pogled v neskončnost je povzročil po celi zemlji največje zmote. Vere prihajajo od tod; da bi dosegel neskončno, prerezal si je Katon grlo, kristjani so se dajali levom, hugenotje katoličanom . . .“ piše francoski pesnik Musset.

Naravno je, da si je človek skušal na nekak način razjasniti uganke sveta in tajne sile vsemirja. Toda namesto, da bi si odkritosrčno in pošteno priznal: Tega ne razumim, tega si ne morem razjasniti niti jaz niti kdo drugi izmed ljudi, to neprodirno, večno tajnost narode, pred katero se je nujno ukloniti, ker je ni mogoče razrešiti — namesto tega si je rekel človek: Moje bivališče, moja koča se ni sama naredila, moral sem si jo postaviti in iz raznih stvari izgotoviti. In tako tudi ta svet ni mogel nastati sam od sebe, moral ga je nekdo narediti, ustvariti.

In kdo naj bi ga bil ustvaril? Človek? Ne, ta je za kaj takega gotovo preslab. Stvoritelj sveta je moralo biti bitje, ki je mnogo popolnejše in močnejše, kot človek, ki je v celoti slaboten stvor in v pradobi proti prirodnim silam takorekoč popolnoma brezmočen. In tako je dospel človek k predstavi močnejših in dovršenejših bitij, katera je imenoval „bogove“ in „boginje“.

Strah, s katerim je napolnjeval človeka blisk in grom, ga je privedel k daritvam in molitvi za odvrnitev „strahu božjega“. Se dandanes se pobožni kristjan prekriža, če se zabliška. Manj pobožni si postavi na streho strelodod, kateri ga bolj gotovo varuje kot križ.

Celo cerkve, „božje hiše“ varujejo prebrisani duhovniki pred strelom s strelododi, ker ne zaupajo gospodu bogu, da bi se mu morda ne zahotelo razbiti in zažgati svoj vlastni dom, kjer prebiva na altarju njegov lastni sin . . . Tako so nastale vse vere, naj se že imenujejo poganske ali kakorkoli. Človek si je skušal razjasniti prirodno dobro in zlo kot delo dobrih in slabih bogov. Dobro in zle bogove (ali bese) najdemo v vseh verah vseh narodov. Tudi krščanstvo ima svoje „hudiče“, zlo-bogove, kateri baje „skušajo“ človeka. Ako je hudič mogel vzeti nase človeško podobo in skušati samega „Sina božjega“, s katerim je letal iz mesta na mesto in bil si z njim norce, pa je moral imeti res veliko moč, da kos božje vsemogočnosti. Toraj — zli bog, v katerega oblast pridejo „grešne duše“ v „pekle“ . . .

Seveda niti dobrega niti zloboga še nikdar ni nihče videl in ga videti ni mogel, ker je to le čista izmišljotina ljudske fantazije. „Bog je vstvaril človeka po svoji podobi — in človek mu je to vrnil“, pravi francoski pisatelj Voltaire. Ljudsko mišljenje je nagnjeno k fantastičnim predstavam. Vile, čarodejnice, strašila, divje žene — to vse je le produkt ljudske domišljije. In jednako si je človek izmislil v svoji domišljiji bogove. Bog je vstvarjen po človeški fantaziji in ne človek po božji podobi. Znano je n. pr. tudi,

da so vladarji raznih narodov odvajali — in kakor na Kitajskem in Japonskem še vedno odvajajo — svoj začetek naravnost od boga. Gre se le zato, če so „podložniki“ zadosti neumni, da bi to verovali.

Danes se čudeži več ne gode, niti se bog nikomur več ne prikazuje, to pa vsled tega, ker se dandanes že težko da koga na ta način nafarbati. In ako se pripoveduje, da so se nekdaj delali čudeži, da se je bog prikazoval Mojzesu, z njim govoril, da mu je celo sam lastnoročno vklesal v kamen „deset zapovedi“, so to ravno take bajke, kakor pripovedovanje, da se še dandanes komu prikaže Marija in da se na tem kraju delajo potem razni „čudeži“. Le neumen človek more kaj takega verovati. Sicer — pa najdete neumnih ljudi še vedno dovolj na svetu. Še dandanes verujejo ljudje vražam, zagovarjajo bolezni, vidijo strašila. In sedaj si predstavite, kako lahko je bilo delati čudeže pred mnogimi stoletji, ko so bili ljudje še veliko bolj neizobraženi. Zakaj se je Mojzes „pogovarjal“ z bogom vedno na samotni, ko ga ni nihče videl?

Duhovniki, to so kasta ljudi, kateri žive na račun boga in vere, umijo celo „znanstveno“ dokazati, da bog v resnici obstoji. Obstoj sveta baje očitvidno dokazuje obstoj boga, ker svet sam od sebe ni mogel nastati, moral ga je toraj nekdo vsvariti. Na prvi pogled se zdi človeku, da to odgovarja resnici. Pojdimo pa toraj zopet isto pot od posledice k vzroku in tu si moramo nujno postaviti vprašanje: „In kje pa se je toraj vzel bog?“ Verujoči človek odgovori: „Sam od sebe.“

Toraj svet ni mogel nastati sam od sebe, ali bog, to vsega-mogočno, vsegavedno, večno, najdovršenejše bitje — to bitje pa je moglo nastati samo od sebe? Tako bi si toraj razlagali uganko o svetu z drugo uganko o bogu, ki je celi svet ustvaril z jedno jedino besedo! In zopet smo tam, kjer smo bili, če si razlagamo zagonetko o svetu — smo pri novi zagonetki o bogu. Zakaj bi se rajši ne uklonili takoj pred prvo tajinstvenostjo o svetu? Zakaj bi se sklanjali pred tajinstveno eksistenco boga, katerega nihče ni nikdar videl in ga ne bode videl?

Seveda duhovniki trdijo, da se je bog ljudem prikazoval. To menda dokazujejo t. zv. „sveta pisma“. Toda tudi ta „sveta“ pisma pohajajo od ljudi, ki so vse to slišali od drugih, ti zopet od drugih itd. Skratka, to so pripovedke, ki so prehajale od roda do roda, dokler ni končno nekdo prišel, ki je vse te pripovedi napisal. Tako so nastala vsa „sveta“ pisma in „nesveta“, ker so tudi pisma, ki se imenujejo „apokrifična“ podvržena, lažajiva. Lži-evangelij sv. Jakoba, Matevža in celo vrsto drugih verskih knjig smatra sama cerkev za goljufijo, izmišljotino sleparjev.

Za mislečega človeka pa imajo isto cenjo tudi tista pisma, katera priznava duhovščina za „prava“. Na takih „dokazih“ ali boljše izmišljotinah slone vsa verstva.

Bogove, boginje, angelje in hudiče si predstavlja vsako verstvo drugače. Perun, Zevs in Jupiter, paganski bogovi, so bili silni ve-

likani vladajoči črez grom in blisk. Apollo, bog solnca, se je vozil po nebu na ognjenem vozu. Bogove kitajske, indijske i. dr. se predstavlja s smešnimi figurami. Judovski in krščanski bog se slika kot sivi, bradati starec.

Vsi bogovi so samoljubni. Všeč jim je, ako jih človek hvali (z molitvijo, litanijami, petjem, godbo), radi sprejemajo od ljudi darila (n. pr. v starem zakonu ovce, vole, golobe, katere so snedli duhovniki), prijetno jih draži vonj kadila. Celo lačen človeški želodec (t. zv. „post“) potolaži gospoda boga. Neumni ljudje so se včasih prav do krvi bičali, da bi le naredili radost gospodu bogu . . . Ravnotako ima brleča lampica pod križem namen, nakloniti gospoda boga tistemu, ki jo prižiga . . .

Pagani so si domišljali, da služijo bogu, ako so se klanjali zlatemu teletu, biku apisu, mački, raznim ptičem i. dr. Bogovom so darovali tudi ljudi. Iz tega je razvidno, kako naivno, neumno je bilo in je ljudstvo pri svojem češčenju boga.

Da bi si kolikor mogoče največ vernikov zaslužili, izmislili so si duhovniki neumrjročnost duše, nebo, peklo. Vse, kar živi, žival in človek, premine. Misel na smrt človeka duši. Ne more biti toraj za človeka večje tolažbe, kot upanje, da bo po smrti živel na „onem svetu“ dalje, večno. To otroško mišljenje pa je v navadi le pri neizobraženih ljudeh. Ti mislijo jako čudno: moje telo bodo snedli sicer črvi, ko umrem, toda to telo na dan „vstajenja“ vendar le zopet vstane.

. . . . Na vsak način ga morajo potem črvi vrniti . . . Brezbožni človek pa pride po smrti v pekel, kjer bo „jok in škripanje z zobmi“, večni ogenj, grozne muke, rogati hudiči, rožljanje verig. To vse je uredil tako bog, „neskončna dobrot!“ Pobožna duša pa pride v nebesa, kjer bo vživala večno blaženost, katere „oko ni videlo in uho ni slišalo“. Kje je nebo in peklo, nihče sicer ne ve, ali verovati se to mora . . . Nebesa si predstavlja vsako verstvo drugoče. Turek se veseli da bode imel v nebesih 77 sob, v vsaki sobi 77 postelj, na vsaki postelji 77 žen. Kristjan in jud ne vesta v nebesih ničesar gotovega, le to „vesta“, da bo tam neizrečeno lepo . . .

Za širjenje svojih nauk so napisali duhovniki knjige t. zv. „sveta“ pisma, dali so postaviti hrame, v katerih vplivajo na vernike z umetnostjo in misterijami (tajnimi obredi), katerih navadno nikdo ne razumi.

„Sveta“ pisma govore v raznih bajkah o stvarjenju sveta, človeka (iz glin!) in vsega, kar vidimo na zemlji in v vsemirju. Navadnim bajkam verujejo le otroci, verskim bajkam pa naj bi verovali tudi odrastli!

Najzanimivejše pri vsem tem pa je, da so si židje — kakor razvidno iz najnovejših izkopanin v Babiloniji in Asiriji — izposodili večino svojih biblijskih bajk od poganskih prebivalcev omenjenih dežel.

Novi Zakon pa ima zopet mnogo izposojenega od budizma. Tako n. pr. priliko o sejalcu, o gorčičnem zrnju, o izgubljenem sinu, o človeku, ki je bil od rojstva slep, o ženi pri vodnjaku, o grešnici, katere gostoljubnost je Buddha sprejel, kar se mu je očitalo.

Buddhistično verstvo ima tudi učenje o duši, peklu, nebesih. Peklov je celo 8 glavnih in 136 stranskih. V nebesih (nirvani) se spoji duša z Brahma in to je „praduša“. Verovali so v Trojico, imenovano „Trimurti“. Rojstvo prorokovo sa naznanjali nebeški glasovi. Pri tem se gode čudeži: slepi vidijo, hluihi slišijo. Tudi Buddho je skušal hudobni duh Mary. Ob priliki Buddhove smrti je nastala tema in zemlja se je tresla.

Brahmanski misticizmus (brahmani, budistični duhovniki) je dospel tudi do halucinacij. Pri nas imamo Suchdol, v Franciji Lurd, kjer so duševno bolne deklice imele „prikazni“. Budistični menihi so tudi imeli svoje npravne predpise: „1. Ne ubijaj, 2. ne kradi, 3. ne prešestvuj, 4. ne laži, 5. ne vživaj opojnih pijač!“ Ali ni to kos „deseterih zapovedi“ Mojzesovih?

„Očenaš“, ali t. zv. „gospodova molitev“ je le nekoliko izpremenjena staro-židovska, molitev „Kadiš“, ki se nahaja v „talmudu“, židovski obredni knjigi. Tudi vznešeni Jezusovi govori na gori se nahajajo v „talmudu“ ravno tako zapoved: „Ljubi bližnega kakor samega sebe!“

To npravno pravilo je oznanjeval tudi Konfucijus že 500 let pred Kristusom, kakor o tem priča knjiga „Ta-heo“, pravilo 24.

Budistično verstvo je mnogo starejše (okoli 600 let) kot krščansko. Izključeno je, da bi si mogel Buddha kaj izposoditi od Jezusovih nauk. To kaže božje „razodetje“ v nekam čudni luči, katera „svetost“ teh nauk gotovo ne dokazuje.

Kristjanstvo ima pred paganstvom le to prednost, da je izpopolnilo moralo, ker je obsojalo maščevanje in nasilje in priporočalo ljubezen. Na vsem tem pa ni prav nič božjega. To so oznanjali že preje razni modroslovci, n. pr. grški modrijan Sokrates, ki je tudi imel svoje učence, s katerimi je hodil javno okoli in svoje nazore je ravno tako javno oznanjal kakor pozneje Kristus. In vsled tega je bil obsojen na smrt kakor pozneje Kristus. Ni se pa izdajal za „božjega sina“ in vsled tega tudi ni postal iz njega „prorok“.

Krščanstvo oznanja formalno jednega boga, v resnici pa ima tri — „jednega v treh osebah“. Ker pa tega učenja ni mogoče spraviti v zvezo z razumom, pravi se temu — „skrivnost“... Mati božja je vendar tudi boginja in svetniki so vsaj napolbogovi. Toraj mnogoboštvo kakor pri paganih.

Na kak način pa pridobiva človek t. zv. versko prepričanje? Že nezavedne otroke se uči molitve, katerih sevda ne razumijo. Otroci se boje boga kot strašila in na drugi strani jih zopet darovi „od Jezuščka“ razveseljujejo. Otrok veruje, da Jezušček hodi

na sveti večer od hiše do hiše in prinaša pridnim otrokom darila. (Mora pa imeti ta „priden“ otrok premožne starše; ubogi otroci, če so še tako pridni, ne dobe plačila od Jezuščka.) Dorasli otrok še le spozna zmoti, da Jezušček ne hodi po zemlji. In dorasli človek še le pride do spoznanja, da Jezus tudi po nebesih ne hodi . . . Mnogo neizobraženih ljudi pa živi v tej zmoti do smrti, ker cerkveni obredi in cerkev sama vpliva na naivno mišljenje navadnega človeka z neizbrisljivim dojmom.

Cerkveni govori, čitanje pobožnih knjig in klerikalnih časopisov, ne le da zavirajo človeka v razumnem razmišljanju, ampak mu zatemnujejo um in obdajajo možgane z meglo.

Nesamostojnim ljudem, ljudem slabega značaja je vera v nesreči in težavah vir tolažbe, v boleznih in pred smrtjo jim daje upanje na razkošje posmrtnega življenja, ki človeka odreši od vseh težav in nadlog. Seveda v tej zmoti žive vsi verniki vseh veroizpovedanj. Mahomedan zre brez strahu smrti v oči. In vendar se mu kristjan posmehuje, da je neumen, da njegovega boga Allaha nikjer ni in da toraj tudi njegovi verniki ne bodo prišli v nebesa, ker ne morejo priti . . . Isto pa si zopet misli Turek o katoličanu, žid o protestantu, pravoslavni o brahmanu itd. In vsi imajo prav . . .

Resnična, trdna vera res more človeka blažiti, ker se veseli na nebesa, zateka se ob vsaki priliki k bogu in se nanj zanaša. Toda tako blaži človeka vsako drugo samovarjanje, ako se človek v njega vživi in je o njem prepričan. Vprašanje pa je, če bo „duša“ takega človeka res zletela v „nebesa“ in če se bode tam veselila z „bogom“ in „angelji“.

. . . . . „Kaj hočete, da bi bilo še po smrti?“ vpraša Zola. „Človek si je zaslužil to spanje, ne more si želeli niti se veseliti nič boljšega.“

Slepa vera navaja človeka k verskemu fanatizmu, da tudi k verski blaznosti. Fanatični ljudje so takoj pripravljene kamenjati „brezbožneža“, kateri si upa dvomiti o „resnicah“ „svete“ vere. Z armado fanatičnih in bigotnih ljudi umijo duhovniki pripravljati „križarske“ vojske proti „brezbožnežem“. Človek od duhovnikov sfanatizirani sploh neče ničesar slišati „proti veri“, on „si ne pusti jemati svoje vere“. Te besede slišate od njih stalno.

Ni potem čudo, da kak širokoustni misijonar takemu „pobožnemu“ ljudstvu zmeša pamet, ko mu slika grozo pekla. Niti največji nesmisli in goljufije ne odpro takemu „pravovernemu“ človeku oči. Plakajoče sohe, stekleničice napolnjene z mlekom Marije, prst sv. Duha, to vse je neovrgljiv dokaz duhovniških goljufij. Procesije na polje, da bi bog poslal dež, blagoslovljeni škapulirji in amuleti in mnogo drugih podobnih reči smatra pravoverni kristjan popolnoma resno.

Da tudi če strela vdari v križ in „božji poslanik“ razbije samega gospoda boga, ali vbije duhovnika ravno ko pri altarju opravlja „najsvetejšo daritev“ — niti to ne gane možgan „pravovernega“ kristjana . . .

Vsaka vera potrebuje duhovnikov, rokodelcev, ki se stem rokodelstvom pečajo in od njega žive. Duhovniki vseh veroizpovedanj proglašajo seveda le svojo vero za pravo. Vse ostale so napačne, krivoverske. Kdor se je narodil v katoliški veri, ima to za pravo; kdor je imel protestantovske stariše, smatra zopet katoliško vero za krivo; žid, mahomedan, budist — vsak ima „pravo“ vero in vse druge so krive.

Duhovniki so jedino opravičeni, koncesijonirani posredovaljci med vernim ljudstvom in bogom, oni jedini smejo preskrbovati svojim ovčicam spojitve z višjimi močmi. Kdor pa bi mislil, da to delajo vsled čiste ljubezni k bogu, zanašajoč se le na plačilo v nebesih, bi se korenito motil. Oni se puste za svoje posredovaljno delo med bogom in ljudmi mašno plačati. In ker ima to rokodelstvo še zlato dno, našlo se je vedno dovolj ljudi z dobrimi želodci, ki so se „oddali bogu“, njegovi hvali in časti, ki jih varuje pred „brezbožneži“ in „zasmehovalci“.

Zakaj ne puste boga, da bi z neverniki in zasmehovalci delal po svoji volji? Saj je on vendar vsegamogočen in najbolj moder! Ve toraj najboljše, kako kaznovati svoje nasprotnike. Zakaj duhovniki ne skrbe za svoje lastno izveličanje in nevernike ne puste njihovih osodi, peklu?

Pričakovati bi toraj bilo, da bi vsaj duhovniki živeli vresnici pobožno življenje v mejah božjih zapovedi, katere oznanjujejo svojim ovčicam. Toda ravno nasprotno je resnica. Richepin je napisal: „Čarodejci in duhovniki so povsod jednaki: mnogo manj jim je za vero kot politiko.“ To sveto resnico mora pri naši duhovščini sprevideti vsak, kdor ni ravno popolnoma slep.

Dva avgura (duhovniki paganskega Rima) sta se srečala na ulici in sta se posmehnila drug drugemu, ko sta si pogledala v oči. Zakaj sta se smejala? Vsak si je mislil o drugem: Bodisi to veruješ, kar govoriš in potem si bebec, ali pa tega ne veruješ, kar govoriš in potem si hinavec, lump. „Sicut erat in principio...“ Kakor je bilo v začetku, tako je tudi sedaj...“ pristavlja k temu Machar.

Nekoč sem sedel v klopi pri altarju. Župnik mi je sedel nasproti in gledal v brevir. V tem trenutku se je oglasil zvonec in župnikov součenec, duhovnik, ta čas njegov gost, je prišel iz zakristije z kelihom. Pogledala sta si z župnikom v oči in posmejala sta se drug drugemu kakor ona dva avgura... Zakaj? Iz ravno istega vzroka. Sicer pa ni mogoče, da bi izobraženi, misleči človek pojimal vsa ta „razodetja“, čudeže in bajke za resno!

Poglejmo te oznanjvatelje ljubezni, pokore, sebezatajevanja, treznosti, nravnosti. Saj vendar ni mogoče, da bi človek, ki je prepričan in trdno veruje na boga, nebesa in peklo, tako mirno grešil, kot to delajo naši duhovniki in bi se tako lahkomišljeno izročal nevarnosti večnega pogubljenja in groznih peklenskih muk. Videti je, da imajo duhovniki peklo samo za ovčice in da sami vanj ne verujejo. Mnogi, mnogi duhovniki delajo ravno narobe kot

pa govore. Škofje v zlatih vozovih, papež v nositkah, duhovniki v zlatih ornatih pripovedujejo vam brez sramu o ubogem detetu, rojenem v hlevu, o odrešeniku, kateri ni imel, kamor bi položil svojo glavo . . . . . Oznanjajo, da je lakomnost, požrešnost, nečistost, laž, goljufija, sovraštvo, greh, ki pripelje dušo v večno pogubljenje. In sami vse te grehe delajo . . . . .

Kako si predstavlja pravega duhovnika, je krasno povedal Machar: Če bi bil katoliški duhovnik in bi veroval vse, kar bi moral verovati, čutim, kako bi živel: Bogu najvišjemu, bogu ljubezni bi stavil oltarje v srcih in dušah ljudskih. Bil bi brat ponižanih in ubožčke bi stiskal na svoje prsi. Vse besede Kristusove bi bile moje življenje, moja kri, moje dihanje — ne poznal bi drugih knjig ko sveto pismo, vsako jutro bi bil blizu smrti vsled svete groze in pobožnega razburjenja, ko bi pri sveti maši moral vzeti v svoje umrjoče prste telo Gospoda Kristusa v podobi hostije in s svojimi ustnicami piti njegovo kri v podobi vina. Ne upal bi si celo svoje življenje dotikati se s temi prsti pozemljskih stvari, sploh ne bi mogel nato pomisliti, da bi katerikrat mogel vzeti med te roke karte in igrati za denar do pozne ponočne ure. In ako je molitev pozdigovanje misli k Bogu, potem bi krvavo žaloval za vsakim trenutkom, ki bi ga izgubil nepotrebno. Z jedno besedo: Vem in čutim, kako bi živel kot katoliški duhovnik. In vidim, kako žive drugi — zato! Gospod Jezus Kristus, ti si zapuščen kakor drevo na polju, in tisti, kateri v Tebe najmanj verujejo, stoje Ti vendar najbližje!“

Ljudje, ki vedno oznanjajo: „Ljubite se med seboj!“ Ti ljudje se maščujejo, preganjajo, ravno ti ljudje so si izmislili najgroznejša mučila za „krivoverce“ ti, „božji služabniki“ so sežigali na grmadah žive „krivoverce“. — — —

Tako je preminul Janez Hus, Hijeronim, Giordano Bruno in mnogo drugih.

Kronika dominikanca Pelissona omenja sledeči slučaj: „V čast in božjo hvalo ter blažene device Marije in vseh svetnikov hočem povedati dogodljaj, katerega je naredil Gospod pri Toulousu z posredovanjem dominikanskega reda in na priprošnjo sv. Dominika. Tedaj je umrl krivoverec poimenu Galvannus. Te smrti ni prezrl naš pozorni magister.

Sklical je ostale brate, duhovščino in ljudstvo; šli so na dom umrlega, hišo zrušili, Galvanna pa izkopal iz groba, vlačili ga po mestu in potem sežgali. To se je zgodilo na čast Gospoda našega Jezusa Kristusa in naše matere katoliške cerkve.“ Na drugem mestu pripoveduje ravno isti pobožni služabnik gospodov sledeče: „L. 1234 je bil proglašen za svetnika naš oče Dominik v Toulousu. Ko so bile končane pobožne in slavne službe božje, umili so si roke, da bi obedovali. Kar pride nekdo iz mesta in oznani, da je šlo nekoliko krivovercev k neki krivoverski ženi, ki leži bolna. Takoj so šli k nji škof in dominikanci. Škof je oprezno izvalil iz bolnice njeno veroizpovedanje. Potem pa je rekel: „Ti si krivo-

verka in jaz te pozivljem, da prekličesh svoje zmote.“ Ker tega ni dosegel, obsodil jo je z oblastjo Kristusovo na grmado. Zapovedal je, da so jo nesli s posteljo vred, v kateri je ležala k grmadi in jo tam sežgali. Ko je bilo to delo dovršeno, so šli dominikanci in škof v jedilnico in so jedli pripravljena jedila hvaleč pri tem boga in sv. Dominika za povišanje vere in ponižanje krivovercev.“

Poglejte oznanjevatelje „ljubezni“ Kristusove, „služabnike božje“, ki more „v imenu gospodovem v čast in slavo božjo!“

Glava katoliške cerkve, rimski papež, je nazivan „Sveti Oče“ in češčen kakor pozemeljski bog. Nosijo ga v prekrasnih nosilkah poljubljajo mu „svete noge“. V Rimu ima velikansko, prekrasno palačo in celo armado služabnikov. Papeža volijo kardinali, seveda „po navdihnenju svetega Duha“. Pri poslednji volitvi pa je pomagala avstrijska vlada sv. Duhu v toliko, da je prepo-vedala, da kardinal Rampolla, ki je imel največ upanja za dosega papeškega stolčka, ne sme biti izvoljen. In sv. Duh je pokorno izvolil drugega . . .

Bile so dobe, ko so bili papeži „božji namestniki na zemlji“ največje propalce, ubijalci, nečistniki itd. Mnogo papežev se more veliko prej preštovati k bestijam kot pa ljudem. Da na začetku 15 stoletja so bili kar trije papeži naenkrat, kateri so drug drugega prokleli . . . In jeden je bil „boljši“ kot drugi . . .

O umrlem papežu Levu XIII. piše Zola: „Papež, duševni oče malega trpečega ljudstva, špekulira z posestvi in z borznimi papirji! Naslednik apostelnov, zastopnik Jezusa Kristusa, božji branitelj ubogih, igra na borzi, vlaga denar pri židovskih bankirjih, uganja oderuštvo in vleče obresti!“

Kako more potem človek, kateri vse to ve o „božjih služabnikih“, kateri pozna dela naših „božjih maziljencev“, nje še smatrati za poslance nebes in jedino prave oznanjevatelje in nositelje pravnosti? Njim je vera le sredstvo v dosego posvetne moči, da bi od polnih miz mogli gledati od zgoraj dolu, kako se ogoljufano ljudstvo plazi pred njimi na kolenih . . .

„Božji“ moške so si znali vsled zveste policijske službe nakloniti posvetno moč, ktera brani „vero“ z groznimi paragrafi o „motenju vere“ i. p. In naši duhovniki bahavi branitelji svete vere, so vedno pripravljene zatožiti „zasmehovalca“, kateri se ni odkril, če gre duhovnik z „gospodom bogom“ k bolniku.

Sveta cirkev uči: Ne ubijaj! in pri tem blagoslavlja orožje vojakov idočih v krvavi boj . . .

To kar, zapoveduje katoliška cerkev svojim vernikom verovati, so napravili duhovniki sami. Spoved in dogma, da je v hostiji skrito pravo telo Jezusovo, sta bili vstanovljeni šele l. 1215. na cerkvenem zboru v Lateranu; zakon je bil proglašen za zakrament še le na tridentinskem cerkvenom zboru l. 1562.

*) O papežu Leonu XIII. je znano, da je zaigral več milijonov na borzi. (Opomb. ured.)

Duhovniško brezženstvo je upeljal papež Gregor VIII. Preje so se duhovniki ženili. Cerkvena dogma o „brezmadežnem“ spočetju Marije in o „nezmotljivosti“ papežev pohaja iz najnovejše dobe. Morda dočakamo še novi članek vere, da je tudi papež brez madeža spočet . . . In katoliški kristjani bodo morali to verovati, če prav ljudskemu razumu naravnost odporuje.

Veda in vera ste bili vedno v razporu. „Smešno je reči, da se vera strinja z razumom in da veda služi bogu,“ pravi Zola. Resnica je, da se bliža konec svetemu Pismu, in da bi veljali vsaj še posamezni odlomki sv. Pisma za prave, se jih je moralo spraviti v soglasje z neovrgljivimi resnicami, katere je postavila veda. „Saj je znano, da je cerkev preganjala in proglašala za krivoverca vsakega, kdor bi trdil, da je zemlja okrogla in da se vrti okoli svoje osi.

Iznajditelj tega dejstva, Galileo Galilei, je moral na kolenih odpriseči to „zmoto“, katero mora dandanes verjeti tudi „sveti oče“. Lactantius, papež, piše proti okroglosti zemlje: Ali je mogoče, da bi bili ljudje tako neumni, da bi verovali da klasje in drevesa na drugi strani zemlje vise doli in da imajo ljudje noge višje kot glave?“ Sv. Avguštin pravi, da že vsled tega ni mogoče, da bi bila zemlja okrogla „ker bi na sodnji dan ljudje na nasprotni strani zemlje ne mogli videti gospoda prišedšega v oblakih neba . . .

Klub tem očitnim razporom pa se duhovniki še vedno trudijo v svojem tisku braniti „resnice svete vere“ proti nevernikom. Izdajajo razne časopise in se delajo, kot bi branili vero. Gre se jim pa le za to, da bi obdržali in razširili svojo nadvlado in egiptovsko temo. V kalnih vodah se najbolje lovi. Zato je n. pr. zahteval klerikalni moravski tisk od vlade, da bi brezverske učitelje brez usmiljenja odpustila iz službe. Tu se najlepše vidi njih „krščanska ljubezen . . .“

Neki duhovnik piše v nekem podlistku: „Svobodna šola ali če bi bil hudič, kaj bi naredil.“ Sklicuje se na Husa in Komenskega, katera oba sta bila od „svete katoliške cerkve“ proglašena za „krivoverce“, da sta trdila, da je vera za ljudstvo potrebna. In baje je to hudičeva misel, da bi se vero odpravilo iz šol. Izvaja sledeče: otroci najrajši in nalazuje poslušajo in vsprejemajo verske nauke. V poznejših letih jim je težko izruvat iz src vero, ako so bili v svoji mladosti dobro v nji poučeni in vzgojeni.“ Rad verjamem to. Bajke otroci radi poslušajo. Nerazumnemu otroku se lažje nekaj natveze kot pa dospelemu človeku! To je tudi jeden vzrok, zakaj se odraščeni človek ne more tako lahko otresti vkořenjenih predstav.

(Opomba uredništva.) Danes smo priobčili prvi del te interpelacije, prihodnjič hočemo drugega: „Verstvo v šoli“.

KRONIKA.

23. junija se je vršil XXVII. kongres belgijske sekcije S. M. Poleg notrajnih organizacijskih zadev se je na zborovanju razpravljalo med drugimi važnimi vprašanji tudi o odstranitvi verske prisežne formule. Kongres je sklenil, da se započne odločno akcijo proti prisegi, katero se mora odstraniti; dokler pa se to ne zgodi, pa naj vsak svobodomislec, ko ga silijo k prisegi, proti temu protestira, ali pa naj na koncu prisege, ko mora ponavljati „v to mi pomagaj bog“, dostavi, „v katerega ne verujem“, ali „o katerega obstoju dvomim“. — Peto zborovanje švicarske „Svobodne Misli“ se je vršilo 7. in 8. junija. Iz poročila tajnika je razvidno, da se je svobodomiselnno gibanje v zadnjem času zlasti v nemškem delu Švice zelo razširilo. Švicarska federacija S. M. se je pretvorila v tri samostojne federacije: nemško, francosko, italijansko. Kot vez med njimi ostane skupna komisija, v katero pošlje vsaka narodna sekcija po dva zastopnika. — Ob priliki kongresa slovanskih časnikařev v Ljubljani se je vršila 8. sept. akademija v proslovo 400letnega Trubarjevega jubileja. Slavnostni govornik je bil prof. Ilešič. (Na mene je naredil vtis, — opomb. urednika — da govori precej cesarsko kraljevo.) Istega dne je bil položen temeljni kamen za bodoči spomenik Trubarju. Ob tej priliki se je od kompetentne strani zopet poudarjalo, da se stavi spomenik Trubarju kot ustanovitelju slovenske knjige in ne kot reformatorju — Kipar Berneker pa bo vendar le — kar je prav — ovekovečil Trubarja kot predikanta-reformatorja. — Delavska zveza na Francoskem je sklicala na dan 23. septm. tri javne ljuske shode v okolici Pariza, na katerih se je poučevalo tiste, ki gredo k vojakom. Z ozirom na to je delavska zveza razširila že prej med bodoče vojaške novince posebno izdajo: „Voix du Peuple“, v katerem se med drugim čita sledeče: „Vi vojaki, vi bodele na povelje sejali smrt, da boste tako tistim, ki narod ropajo, ohranili njih rop. Zato toraj zapuščate svojo rodbino, svoj dom? Ali se to pravi braniti domovino. Zaukazali so vam službo nastopiti in vi ste ubogali. Ako vam morda jutri poveljujejo vbijati, si to dobro premislite. Spomnite se, da so vojaki v Fournies morali na povelje moriti. Ko so se vračali v vojašnico, srečevali so jih možje in žene, ki so jim klicali: Vbijalci, vbijalci! Mnoge od teh ki so streljali, hudo peče vest. Zato vojaki ne streljajte, niste zato v vojašnicah, da bi streljali delavce. Pomerite in vbijte brez vsmiljenja tega, kdor vam poveljuje vbijati, naj bo že kakoršenkoli dostojanstvenik.“ — 10. sept. je praznoval ves kulturni svet 80letnico Lva Tolstojaja; v Rusiji pa je bil ta jubilej prepovedan. Slovenska sekcija S. M. je Tolstojaja častitala k temu slavlju.

Svobodomisleci, razširjajte protiklerikalni tisk; zahtevajte „Svobodno Misel“ po kavarnah in gostilnah! Pridobivajte novih naročnikov!

Naročnikom: Kdor ne prejme kake številke naj blagovoli takoj reklamirati; posvečati je treba tudi več pozornosti raznim klerikalnim poštaricam, ki nalašč nagajajo; vsaka taka stvar naj se nam takoj naznani. Kdor se ni poravnal naročnine naj blagovoli takoj storiti.

Klerikalci proti ljudski izobrazbi. Krščanski socialci na Gorenjem avstrijskem, so izdali oklic na vse kmečke občine, kjer pozivljejo vse župane in krajne šolske svete, da naj pošlejo gorenjeavstrijskemu deželnemu zboru peticijo, katera je priložena oklicu in v kateri se zahteva, da naj se skrajša doba obveznega šolskega pouka; mesto celodnevnega pouka naj se uvede samo poldnevni; v šoli naj se rabi knjige, ki so pisane v verskem duhu; v tej peticiji se ščuva na nesramen način kmete proti učiteljem. Klerilci so sovražniki ljudske prosvete. Oni hočejo imeti zabito, poneumljeno maso, ker le potem je mogača njihova nadvlada, izkoriščanje; neumne ljudi že še morejo preslepiti, da ne spoznajo njih grdih goljufij ter njih lopovstva smatrajo za dobra dela. Zato pa je parola klerikalcev: proč z izobrazbo, uničimo učitelje!

V dobi klerikalizma. Tako je naslov ravnokar izšli brošuri, katero je založila Delavska tiskovna družba v Ljubljani (Dunajska cesta 20), pri kateri se tudi naroča. Cena 40 v.

Vsem našim somišljenikom toplo priporočamo to izvrstno knjižico, ki v jedernatih besedah slika današnji položaj našega naroda, ki je vklenjen v klerikalne verige. Pisatelju se vidi, da dobro pozna naše versko životarenje in da se je z vso dušo poglobil v življenje slovenskega naroda. Obširneje poročati bi bilo odveč, ker noben naš somišljenik ne zamudi prilike si naročiti te nove protiklerikalne brošure.

Današnja številka se je vsled počitnic nekoliko zaka-snela.

„**Naprej**“. S posebnim veseljem opažamo živahno gibanje, katerega zaznamuje zadnji čas slovenska socialna demokracija. Na razširjanju lista „Napreja“ (izhaja dvakrat na mesec v Ljubljani) pa ji moremo naravnost čestitati, ker je s tem postavila klerikalnemu toli razširjenemu „Domoljubu“ odločno protikato-liški in poljudnopisani list. Ali bi ne mogla tudi napredna stranka postaviti svojemu klerikalnemu sovražniku tudi enako poljudno pisano in odločno protiklerikalno tedensko glasilo za priprosto ljudstvo?!

